

Број: 05-05-1-1093-2/13
Сарајево, 26. март 2013. године

26.03.2013

01,02-05-2-390/13

H

**ПАРЛАМЕНТАРНА СКУПШТИНА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ**

**- ПРЕДСТАВНИЧКИ ДОМ
- ДОМ НАРОДА**

Предмет. Сагласност за ратификацију споразума, тражи се

У складу са чланом 16. Закона о поступку закључивања и извршавања међународних уговора ("Сл. гласник БиХ", бр 29/00), достављамо вам ради давања сагласности за ратификацију:

Споразум о финансирању између Босне и Херцеговине и Европске комисије о програму прекограничне сарадње Босна и Херцеговина – Црна Гора у оквиру компоненте прекогранична сарадња програма ИПА за 2011. годину. Споразум је потписала гђа Невенка Савић, директорица Дирекције за европске интеграције БиХ, 27. новембра 2012. године у Сарајеву.

Будући да је Министарство финансија и трезора БиХ надлежно за провођење поступка за закључивање овог споразума, молимо вас да на састанке ваших комисија, односно сједнице Дома, поред представника Предсједништва БиХ, као предлагача, позовете и представника Министарства који посланицима, односно делегатима може дати све потребне информације о споразуму.

С поштовањем,

ГЕНЕРАЛНИ СЕКРЕТАР

Ранко Нинковић

Број: 08/1-31-25560-3/12
Сарајево, 19. март 2013.године

ПРЕДСЈЕДНИШТВО
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
САРАЈЕВО

ПРИЈЕДЛОГ	28.03	2013	
ПРЕДСЈЕДНИШТВО			
ОПШТИНА	ОПШТИНА	ОПШТИНА	ОПШТИНА
05	05	1099	

ПРЕДСЈЕДНИШТВО БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
САРАЈЕВО

ПРЕДМЕТ: Приједлог одлуке о ратификацији Споразума о финансирању између Босне и Херцеговине и Европске комисије о програму прекограничне сарадње Босна и Херцеговина – Црна Гора у оквиру компоненте прекогранична сарадња програма ИПА за 2011.годину,-

У прилогу акта вам достављамо Приједлог одлуке о ратификацији Споразума о финансирању између Босне и Херцеговине и Европске комисије о програму прекограничне сарадње Босна и Херцеговина – Црна Гора у оквиру компоненте прекогранична сарадња програма ИПА за 2011.годину, потписан у Сарајеву 27. новембра 2012.године.

Такође вам достављамо закључак којим је Савјет министара Босне и Херцеговине, на својој 40. сједници одржаној 28. фебруара 2013. године, утврдио приједлог одлуке о ратификацији предметног Споразума.

Подсећамо да је Предсједништво Босне и Херцеговине на 27. редовној сједници, одржаној 16. октобра 2012.године, донијело одлуку број: 01-50-1-3016-26/12 о прихватању предметног Споразума.

Молимо да Предсједништво Босне и Херцеговине, у складу са одредбама члана 17. Закона о поступку закључивања и извршавања међународних уговора („Службени гласник БиХ“ број 29/00), одлучи о ратификацији предметног Споразума.

С поштовањем,

Прилога: Као у тексту.

МИНИСТАР

Др Златко Дагумџија

SPORAZUM O FINANCIRANJU

IZMEĐU

BOSNE I HERCEGOVINE

I

EUROPSKE KOMISIJE

O PROGRAMU PREKOGRANIČNE SURADNJE BOSNA I
HERCEGOVINA – CRNA GORA

U OKVIRU KOMPONENTE PREKOGRANIČNA SURADNJA
PROGRAMA IPA

ZA 2011. GODINU

(centralizirano upravljanje)

SADRŽAJ

Predgovor

- 1. Program**
- 2. Provedba programa**
- 3. Strukture i tijela s mjerodavnostima**
- 4. Financiranje**
- 5. Rok za ugovaranje**
- 6. Rok za izvršenje ugovora**
- 7. Rok isplate**
- 8. Postupanje s primitcima**
- 9. Prihvatljivost troškova**
- 10. Čuvanje dokumenata**
- 11. Mapa puta za decentralizaciju bez ex-ante kontrola**
- 12. Tumačenje**
- 13. Djelomična ništavost i nenamjerne praznine**
- 14. Pregled i izmjene i dopune**
- 15. Prestanak**
- 16. Rješavanje razlika**
- 17. Obavijesti**
- 18. Broj originala**
- 19. Dodaci**
- 20. Stupanje na snagu**

Dodatak A Program prekogranične suradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora, u okviru komponente Prekogranična suradnja instrumenta za pretpristupnu pomoć IPA, za 2010. i 2011. godinu, usvojen Odlukom Komisije C(2010)5828 od 20. kolovoza 2010.

Dodatak B Okvirni Sporazum između Komisije Europskih zajednica i Bosne i Hercegovine od 20. veljače 2008.

Dodatak C Izvješćivanje

SPORAZUM O FINANCIRANJU

BOSNA I HERCEGOVINA

i

EUROPSKA KOMISIJA

u daljnjem tekstu zajednički kao "Strane", ili pojedinačno kao "država korisnica" u slučaju Bosne i Hercegovine, ili "Komisija", u slučaju Europske komisije.

Budući da:

- (a) Dana 1. kolovoza 2006., Vijeće Europske unije usvojilo je Uredbu (EZ) br. 1085/2006 kojom se uspostavlja instrument prepristupne pomoći (dalje u tekstu: "Okvirna uredba o IPA"). Na snazi od 1. siječnja 2007. godine, ovaj instrument predstavlja jedinstven pravni temelj za osiguranje financijske pomoći državama kandidatima i državama potencijalnim kandidatima u njihovim nastojanjima da ojačaju političke, gospodarske i institucionalne reforme u cilju konačnog postajanja članicama Europske unije.
- (b) Dana 12. lipnja 2007., Komisija je usvojila Uredbu (EZ) br. 718/2007 o provedbi okvirne uredbе o IPA, kojom utvrđuje pravila o upravljanju i kontroli (dalje u tekstu: "Uredba o provedbi IPA").
- (c) Pomoć Europske unije u okviru instrumenta prepristupne pomoći treba i dalje podupirati države korisnice u njihovim naporima na jačanju demokratskih institucija i vladavine prava, reforme javne uprave, provođenja gospodarskih reformi, poštovanja ljudskih kao i manjinskih prava, promicanju jednakosti spolova, potpore razvitku civilnoga društva i promicanju regionalne suradnje kao i pomirenja i obnove, i doprinošenja održivom razvitku i smanjenju siromaštva.

Za potencijalne države kandidate, pomoć Europske unije može također uključiti određeno usklađivanje s *pravnom stečevinom EU (acquis)*, kao i potporu za investicijske projekte, usmjerenu naročito na izgradnju kapaciteta za upravljanje u područjima regionalnog razvitka, razvitka ljudskih resursa i ruralnog razvitka.

- (d) Strane su 20. veljače 2008. zaključile Okvirni sporazum u kojem se utvrđuju opća pravila za suradnju i provedbu pomoći Europske unije u okviru Instrumenta prepristupne pomoći.

- (e) Dana 18. prosinca 2007., Odlukom C(2007)6350 usvojen je „višegodišnji Program prekogranične suradnje između Bosne i Hercegovine i Crne Gore“ za 2007- 2013, i revidiran Odlukom C(2010)5828 od 20. kolovoza 2010. (dalje u tekstu „program“). Ovaj će program provoditi Komisija na centraliziranoj osnovi.
- (f) Za provedbu ovoga programa potrebno je da Strane zaključe Sporazum o financiranju kako bi se odredili uvjeti za dostavu pomoći Europske unije, pravila i procedure koje se tiču isplate vezane uz takvu pomoć i uvjete pod kojima će se upravljati pomoći.

SPORAZUMJELE SU SE O SLJEDEĆEM:

1 PROGRAM

Komisija će dati doprinos, putem dodjele bespovratnih sredstava, financiranju sljedećeg programa, koji je naveden u Dodatku A ovoga Sporazuma:

Broj programa: Bosna i Hercegovina: 2011/022-439 (CRIS)

Naziv: Program prekogranične suradnje između Bosne i Hercegovine i Crne Gore u okviru komponente Prekogranična suradnja Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA) za 2010. i 2011. godinu. Ovaj Sporazum o financiranju obuhvata samo doprinos Europske unije za 2011. godinu.

2 PROVEDBA PROGRAMA

- 1) Program će na centraliziranoj osnovi provoditi Komisija, u smislu članka 53.a Uredbe Vijeća (EZ Euratom) br. 1605/2002 o Uredbi o financiranju koja se primjenjuje na opći proračun Europskih zajednica, kako je konačno izmijenjena Uredbom (EZ Euratom) 1525/2007 od 17. prosinca 2007. (dalje u tekstu: „Uredba o financiranju“).
- 2) Program će se provoditi sukladno odredbama Okvirnog sporazuma o pravilima za suradnju u svezi s financijskom pomoći Europske unije Bosni i Hercegovini i provedbom pomoći u okviru Instrumenta pretpristupne pomoći (IPA), zaključenog između Strana 20. veljače 2008. (dalje u tekstu: "Okvirni sporazum"), koji je naveden u Dodatku B ovoga Sporazuma.

3 STRUKTURE I TIJELA S MJERODAVNOSTIMA

- 1) Država će korisnica odrediti nacionalnog koordinatora za IPA, sukladno Okvirnom sporazumu, koji će djelovati kao predstavnik države korisnice vis-à-vis Komisije. On/a će osigurati da se održava tijesna veza između Komisije i države korisnice s obzirom na opći proces pristupanja kao i na pretpristupnu pomoć EU-a u sklopu IPA.
- 2) Nacionalni koordinator za IPA odgovoran je i za koordinaciju sudjelovanja države korisnice u relevantnim prekograničnim programima, kao i u međudržavnim, međuregionalnim i programima za morske slivove u okviru drugih instrumenata Europske unije.
- 3) Država korisnica uspostavlja operativnu strukturu za dio programa koji se provodi na njenom državnom području. Njezine funkcije i mjerodavnosti navedene su u prekograničnom programu, izuzev tendera, ugovaranja i plaćanja, koji su odgovornost Komisije.
- 4) Operativna struktura usko suraduje u provedbi ovoga programa s operativnim strukturama Crne Gore.

- 5) Operativne strukture država sudionica uspostavljaju zajedničko tehničko tajništvo radi pomoći operativnim strukturama i zajednički nadzorni odbor iz članka 142. IPA provedbene uredbe u izvršavanju svojih odnosnih dužnosti.

Zajedničko tehničko tajništvo može imati predstavništva uspostavljena u svakoj državi sudionici.

4 FINANCIRANJE

Financiranje provedbe ovoga Sporazuma je kako slijedi:

- (a) Doprinos Europske unije za 2011. godinu utvrđen je na najviše 500.000 EUR (petsto tisuća eura) za dio programa koji se odnosi na Bosnu i Hercegovinu, kako je navedeno u Priritku A1 Dodatka A ovom Sporazumu. Međutim, plaćanja doprinosa Europske unije od strane Komisije izvršit će se u okviru limita raspoloživih sredstava.
- (b) Trošak nacionalnih struktura i tijela koje uspostavi država korisnica radi provedbe ovoga programa snosi država korisnica, uz iznimku troškova iz članka 94. stavak 1. točka (f) IPA provedbene uredbe, kako je detaljnije navedeno u Dodatku A ovoga Sporazuma.

5 ROK ZA UGOVARANJE

- 1) Pojedinačni ugovori i sporazumi, kojima se provodi ovaj Sporazum, sklapaju se najkasnije dvije godine od datuma sklapanja ovoga Sporazuma.
- 2) U opravdanim slučajevima ovaj rok za ugovaranje može se produžiti prije završnog datuma na najviše tri godine od datuma sklapanja ovoga Sporazuma.
- 3) Sva sredstva za koja ugovor nije sklopljen prije roka za ugovaranje otkazuju se.

6 ROK ZA IZVRŠENJE UGOVORA

- 1) Ugovori se moraju izvršiti u roku najviše 2 godine od konačnog datuma ugovaranja.
- 2) Rok za izvršenje ugovora može biti produžen prije isteka konačnog datuma u opravdanim slučajevima.

7 ROK ISPLATE

- 1) Isplata sredstava mora se izvršiti najkasnije godinu dana nakon završnog datuma za izvršenje ugovora.
- 2) Rok za isplatu sredstava može se produžiti prije konačnog datuma u opravdanim slučajevima

8 POSTUPANJE S PRIMITCIMA

- 1) Primitci u svrhu IPA-e uključuju prihod ostvaren nekom aktivnosti, tijekom razdoblja njezinog sufinanciranja, od prodaje, najmova, naknada za usluge/upisnina ili druge ekvivalentne primitke izuzev:
  - (a) primitaka ostvarenih tijekom gospodarskog vijeka trajanja sufinanciranih investicija u slučaju investicija u tvrtke;
  - (b) primitaka ostvarenih unutar okvira mjere financijskog inženjeringa, uključujući kapital poduzeća i kreditne fondove, jamstva, leasing;
  - (c) gdje je primjenjivo, doprinosa iz privatnog sektora za sufinanciranje aktivnosti, što se iskazuje s javnim doprinosom u financijskim tablicama programa.
- 2) Primitci kako su određeni u prethodnom stavku 1. predstavljaju dohodak koji se oduzima od iznosa prihvatljivih troškova za odnosnu aktivnost. Najkasnije do zatvaranja programa, takvi se primitci oduzimaju od relevantnih prihvatljivih troškova aktivnosti u cjelini ili srazmjerno, ovisno o tome jesu li ostvareni u cijelosti ili samo djelomično sufinanciranom aktivnosti.

9 PRIHVATLJIVOST TROŠKOVA

- 1) Troškovi u sklopu programa u Dodatku A prihvatljivi su za doprinos Europske unije ukoliko su stvarno nastali nakon potpisivanja ovoga Sporazuma.
- 2) Sljedeći troškovi nisu prihvatljivi za doprinos Europske unije u okviru programa u Dodatku A:
  - a) porezi, uključujući poreze na dodatnu vrijednost;
  - b) carinske i uvozne pristojbe, ili drugi troškovi;
  - c) kupovina, najam ili zakup zemljišta i postojećih zgrada;
  - d) novčane kazne, financijske kazne i troškovi sporova;
  - e) operativni troškovi;
  - f) rabljena oprema;
  - g) bankovni troškovi, troškovi jamstava i slični troškovi;
  - h) troškovi konverzije, troškovi tečajnih naknada i razlika povezani s bilo kojim od sastavnih pojedinačnih euro računa, kao i drugi čisto financijski izdaci;
  - i) nefinancijski doprinosi;
  - j) kamata na dug.
- 3) Odstupajući od prethodnog stavka 2. iznad, sljedeći su troškovi prihvatljivi:
  - a) porezi na dodatnu vrijednost, ako su ispunjeni sljedeći uvjeti:

- i. ne mogu se vratiti na bilo koji način;
    - ii. utvrđeno je da ih snosi krajnji korisnik, i
    - iii. jasno su utvrđeni u projektnom prijedlogu.
  - b) troškovi za transnacionalne financijske transakcije;
  - c) u slučaju da provedba neke aktivnosti zahtijeva otvaranje zasebnog računa ili više njih, bankovni troškovi za otvaranje i vođenje tih računa;
  - d) naknade za pravne savjete, javnobilježničke naknade, troškovi tehničkih ili financijskih stručnjaka i računovodstveni ili revizijski troškovi, ako su izravno povezani sa sufinanciranom aktivnosti i potrebni za njenu pripremu ili provedbu;
  - e) trošak jamstava koja daje banka ili druge financijske institucije, do one mjere do koje jamstva zahtijeva nacionalno zakonodavstvo ili zakonodavstvo Europske unije;
  - f) opći troškovi, pod uvjetom da su utemeljeni na stvarnim troškovima koji se mogu pripisati provedbi predmetne aktivnosti. Jedinствене stope na temelju prosječnih troškova ne smiju prijeći 25% onih neposrednih troškova neke aktivnosti koji mogu utjecati na razinu općih troškova. Obračun se uredno dokumentira i periodički pregledava;
  - g) kupnja zemljišta za iznos do 10% prihvatljivih izdataka odnosne aktivnosti.
- 4) Osim tehničke pomoći za prekogranični program iz članka 94. IPA provedbene uredbe, prihvatljivi su sljedeći izdaci koje plaćaju javna tijela u pripremi ili provedbi neke aktivnosti:
- a) troškovi stručnih usluga koje pruža javno tijelo osim krajnjeg korisnika u pripremi ili provedbi neke aktivnosti;
  - b) troškovi pružanja usluga povezanih s pripremom i provedbom neke aktivnosti koje pruža javno tijelo koje je ujedno i krajnji korisnik i koje izvodi neku aktivnost za svoj vlastiti račun bez drugih vanjskih pružatelja usluga ako su dodatni troškovi i ako se odnose bilo na izdatke stvarno i neposredno plaćane za sufinanciranu aktivnost.

Odnosno javno tijelo ili fakturira troškove iz točke (a) ovoga stavka krajnjem korisniku ili potvrđuje te troškove na temelju dokumenata jednake dokazne vrijednosti koji dopuštaju utvrđivanje stvarnih troškova koje je to tijelo platilo za tu aktivnost.

Troškovi iz točke (b) ovoga stavka moraju biti potvrđeni pomoću dokumenata koji dopuštaju utvrđivanje stvarnih troškova koje je odnosno javno tijelo platilo za tu aktivnost.

- 5) Ne dovodeći u pitanje odredbe stavaka 1 do 4, daljnja pravila o prihvatljivosti izdataka mogu se odrediti u prekograničnom programu u Dodatku A ovom Sporazumu.

10 ČUVANJE DOKUMENATA

- 1) Svi dokumenti vezani uz program u Dodatku A čuvat će se najmanje pet godina od datuma na koji Europski parlament odobri isplatu za proračunsku godinu na koju se dokument odnosi.
- 2) U slučaju da program u Dodatku A nije konačno zatvoren u roku utvrđenom u gornjem stavku 1., dokumenti koji se na njega odnose čuvat će se do kraja godine nakon one u kojoj je program u Dodatku A zatvoren.

11 MAPA PUTA ZA DECENTRALIZACIJU BEZ EX-ANTE KONTROLA

- 1) Država korisnica uspostavlja detaljnu mapu puta s indikativnim mjerilima i vremenskim ograničenjima za postizanje decentralizacije s *ex-ante* kontrolama od strane Komisije. Dodatno, država korisnica uspostaviti će indikativnu mapu puta za postizanje decentralizacije bez *ex-ante* kontrola od strane Komisije.
- 2) Komisija nadzire provedbu mapa puta navedenih u stavku 1., i uzima u obzir rezultate koje je država korisnica postigla u ovome kontekstu, naročito u pružanju pomoći. Mapa puta za postizanje decentralizacije bez *ex-ante* kontrola može se odnositi na postupno odricanje od raznih vrsta *ex-ante* kontrole.
- 3) Država korisnica redovito izvješćuje Komisiju o napretku ostvarenom u provedbi ove mape puta.

12 TUMAČENJE

- 1) Ako nema izričite odredbe suprotne ovom Sporazumu, pojmovi koji se koriste u ovome Sporazumu nose isto značenje koje im je pripisano u Okvirnoj uredbi o IPA i Uredbi o provedbi IPA.
- 2) Ako u ovome Sporazumu nema izričite suprotne odredbe, pozivanje na ovaj Sporazum predstavlja pozivanje na ovaj Sporazum kako je povremeno izmijenjen, dopunjen ili zamijenjen.
- 3) Svako pozivanje na uredbe Vijeća ili Komisije odnosi se na onu verziju tih uredbi kako je naznačeno. Ukoliko je potrebno, izmjene tih uredbi prenijet će se u ovaj Sporazum pomoću izmjena i dopuna.
- 4) Naslovi u ovome Sporazumu nemaju pravno značenje i ne utječu na njegovo tumačenje.

13 DJELOMIČNA NIŠTAVOST I NENAMJERNE PRAZINE

- 1) Ukoliko neka odredba ovoga Sporazuma jest ili postane ništava, ili ako ovaj Sporazum sadrži nenamjerne praznine, to neće utjecati na valjanost ostalih odredbi ovoga Sporazuma. Strane će zamijeniti ništavu odredbu valjanom odredbom koja će biti što je moguće bliža svrsi i namjeri ništave odredbe.
- 2) Strane će popuniti sve nenamjerne praznine odredbom koja najbolje odgovara svrsi i namjeri ovoga Sporazuma, sukladno Okvirnoj uredbi o IPA i Uredbi o provedbi IPA.

14 PREGLED I IZMJENE I DOPUNE

- 1) Provedba ovoga Sporazuma predmet je periodičnih pregleda u vrijeme koje Strane međusobno dogovaraju.
- 2) Svaka izmjena i dopuna dogovorena između Strana bit će u pisanom obliku i bit će dio ovoga Sporazuma. Takva izmjena i dopuna stupa na snagu na datum koji odrede Strane.

15 PRESTANAK

- 1) Ne dovodeći u pitanje stavak 2., ovaj Sporazum prestaje osam godina nakon potpisivanja. Ovaj prestanak ne isključuje mogućnost za Komisiju da izvrši financijske ispravke sukladno članku 56. Uredbe o provedbi IPA.
- 2) Ovaj Sporazum može okončati bilo koja Strana uz pisanu obavijest drugoj Strani. Takav prestanak stupa na snagu šest kalendarskih mjeseci od datuma pisane obavijesti.

16 RJEŠAVANJE RAZLIKA

- 1) Razlike nastale uslijed tumačenja, upravljanja i provedbe ovoga Sporazuma, na bilo kojoj i svim razinama sudjelovanja, rješavat će se mirnim putem konzultacijama između Strana.
- 2) U slučaju da se ne uspije riješiti mirnim putem, svaka Strana može pitanje podnijeti na arbitražu sukladno Izbornim pravilima o arbitraži između međunarodnih organizacija i država Stalnog arbitražnog suda na snazi na datum potpisivanja ovoga Sporazuma.
- 3) Jezik koji će se koristiti u arbitražnim postupcima je engleski jezik. Tijelo za imenovanje bit će Generalni tajnik Stalnog arbitražnog suda na pisani zahtjev koji podnosi neka od Strana. Odluka je Arbitra obvezujuća za sve Strane i na nju nema žalbe.

17 OBAVIJESTI

- 1) Sve obavijesti u svezi s ovim Sporazumom bit će u pisanoj formi i na engleskom jeziku. Svaka obavijest mora biti potpisana i dostavljena kao originalni dokument ili putem faksa.
- 2) Sve obavijesti u svezi s ovim Sporazumom moraju se slati na sljedeće adrese:

Za Komisiju:

Ured direktora Pierrea Mirela
Europska komisija
Opća uprava za proširenje /C
Rue de la Loi 170
B-1049 Brisel, Belgija
Faks: +32 229 68727

Za državu korisnicu:

Gđa Nevenka Savić
Nacionalni koordinator za IPA
Direkcija za europske integracije
Trg BiH 1
71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
Faks: +387 33 703 198

18 BROJ ORIGINALA

Ovaj Sporazum sastavljen je u dva originalna primjerka na engleskom jeziku.

19 DODACI

Dodaci A, B i C čine sastavni dio ovoga Sporazuma.

20 STUPANJE NA SNAGU

Ovaj Sporazum stupa na snagu na datum potpisivanja. Ukoliko ga Strane potpišu na različite datume, ovaj Sporazum stupa na snagu na datum kad ga potpiše druga od dviju Strana.

Potpisano, za i u ime Komisije,

.....

Gosp. Pierre Mirel
Direktor,
Brisel, Belgija

Datum:

Potpisano, za i u ime Bosne i Hercegovine,

.....

Gđa Nevenka Savić
Nacionalni koordinator za IPA
Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Datum:

DODATAK A

**PROGRAM PREKOGRANIČNE SURADNJE BOSNA I
HERCEGOVINA – CRNA GORA, U OKVIRU KOMPONENTE
PREKOGRANIČNA SURADNJA PROGRAMA IPA, ZA 2010-
2011. GODINU USVOJEN ODLUKOM KOMISIJE C(2010)5828,
DANA 20. KOLOVOZA 2010. GODINE**

PRIVITAK A1:

Prijedlog financiranja za 2010-2011. godinu programa
prekogranične suradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora usvojenog
Odlukom Komisije C(2010)5828, dana 20. kolovoza 2010. godine

PRIVITAK A2:

Program prekogranične suradnje Bosna i Hercegovina – Crna
Gora 2007-2013. revidiran Odlukom Komisije C(2010)5828, dana 20.
kolovoza 2010. godine

DODATAK B

**OKVIRNI SPORAZUM IZMEĐU KOMISIJE EUROPSKIH
ZAJEDNICA I BOSNE I HERCEGOVINE, OD 20. VELJAČE
2008.**

DODATAK C IZVJEŠĆIVANJE

- 1) Operativne strukture zemalja korisnica koje sudjeluju u prekograničnom programu, podnose Komisiji i mjerodavnim državnim koordinatorima za IPA godišnje izvješće i konačno izvješće o realizaciji programa prekogranične suradnje nakon što zajednički nadzorni odbor izvrši analizu.

Godišnje se izvješće podnosi do 30. lipnja svake godine, a prvi put u drugoj godini nakon usvajanja programa prekogranične suradnje.

Konačno izvješće o realizaciji programa podnosi se najkasnije šest mjeseci nakon okončanja programa prekogranične suradnje

- 2) Izvješća iz stavka 1. trebala bi sadržiti informacije o:
  - a) Postignutom napretku u realizaciji programa i prioriteta prekogranične suradnje u svezi sa specifičnim, dokazivim ciljevima, uz kvantifikaciju, gdje god i kad god je kvantifikacija moguća, uz korištenje indikatora utvrđenih člankom 94(1)(d) Uredbe o provedbi IPA-e na razini osi prioriteta;
  - b) Poduzetim koracima od strane operativnih struktura i/ili Zajedničkog nadzornog odbora u cilju osiguranja kvalitete i djelotvornosti realizacije, naročito:
    - Mjere praćenja i vrednovanja, uključujući odredbe o načinu sakupljanja podataka;
    - Kratak opis svih značajnih problema u realizaciji programa prekogranične suradnje i poduzetih mjera;
    - Iskorištenost tehničke pomoći.
  - c) Poduzete mjere u cilju oglašavanja i promoviranja programa prekogranične suradnje.

Gdje je to prikladno, informacije iz točaka a) do c) ovoga stavka mogu se dati u sažetom obliku.

Informacije iz točke b) ne moraju se uključiti ako nije bilo značajne promjene od prethodnog izvješća.

PRIVITAK A1
PRIJEDLOG FINANCIRANJA ZA 2010. i 2011. GODINU
PROGRAMA PREKOGRAĐIČNE SURADNJE
BOSNA I HERCEGOVINA – CRNA GORA

1. IDENTIFIKACIJA

Korisnici	Bosna i Hercegovina, Crna Gora
CRIS broj	Bosna i Hercegovina: 2010/022-438; 2011/022-439 Crna Gora: 2010/022-440; 2011/022-441
Godina	2010. i 2011.
Trošak	2010.: Bosna i Hercegovina: 0,5 milijuna eura Crna Gora: 0,6 milijuna eura Ukupna vrijednost IPA doprinosa: 1,1 milijuna eura 2011.: Bosna i Hercegovina: 0,5 milijuna eura Crna Gora: 0,6 milijuna eura Ukupna vrijednost IPA doprinosa: 1,1 milijuna eura
Operativne strukture	Bosna i Hercegovina: Direkcija za europske integracije Crna Gora: Ministarstvo za europske integracije
Ugovorno tijelo/Provedbeno tijelo	Za Bosnu i Hercegovinu: Europska komisija / Za Crnu Goru: Europska komisija
Konačni datum za sklapanje Sporazuma o financiranju	Za sredstva za 2010.: najkasnije do 31. prosinca 2011. Za sredstva za 2011.: najkasnije do 31. prosinca 2012.
Konačni datum za ugovaranje	2 godine nakon datuma sklapanja svakog sporazuma o financiranju. Nema roka za projekte revizije i evaluacije koje pokriva ovaj Sporazum o financiranju, kako je navedeno u članku 166(2) Uredbe o financiranju. Ovi se datumi odnose i na nacionalno sufinanciranje.
Konačni datum za izvršenje	2 godine nakon završnog datuma za ugovaranje za svaki sporazum o financiranju. Ovi se datumi odnose i na nacionalno sufinanciranje.
Šifra sektora	33210, 43040, 41010, 14010, 16061, 11120, 91010
Predmetne proračunske linije	22.02.04.01
Nositelji programiranja	ELARG Jedinica C1

Nositelji provedbe	Za Bosnu i Hercegovinu: Izaslanstvo EU u Bosni i Hercegovini, Sektor za operacije Za Crnu Goru: Izaslanstvo EU u Crnoj Gori, Sektor za operacije
--------------------	---

2. SAŽETAK

2.1. Uvod

2.1.1. Povezanost s MIPD-om

Odgovarajući Višegodišnji indikativni planski dokument za Bosnu i Hercegovinu i Crnu Goru za razdoblje od 2009. do 2011. godine ukazuje na to da će aktivnosti potpore biti u cilju promicanja i povećanja prekogranične suradnje i društveno-gospodarske integracije pograničnih područja. To će se učiniti kroz jačanje gospodarskih, socijalnih i kulturnih veza između odnosnih zemalja sudionika, uključujući vrste aktivnosti poput „ljudi ljudima“ („people-to-people“).

2.1.2. Proces programiranja

Prekogranični program između Bosne i Hercegovine i Crne Gore provodi se tijekom razdoblja od 2007. do 2013. godine. Ovaj strateški dokument temelji se na zajedničkom radu na strateškom planiranju između dvije zemlje i također je rezultat opsežnog procesa konzultacija s lokalnim zainteresiranim stranama i mogućim korisnicima.

Proces programiranja odigrao se od prosinca 2006. do svibnja 2007. godine. Državne vlasti i operativne strukture u izradi su programa dobile pomoć od Projekta za razvitak institucija za prekograničnu suradnju (CBIB), regionalnog projekta koji financira Europska unija.

U studenome 2009. godine, Zajednički nadzorni odbor (JMC) usvojio je revidirani program prekogranične suradnje koji dodaje dotacije za 2010. i 2011. godinu u financijsku tablicu.

2.1.3. Popis prihvatljivih i pridruženih područja

U Bosni i Hercegovini prihvatljivo područje čine Sarajevska regija i Hercegovačka regija. Sve općine uključene u ove dvije regije smatraju se stoga prihvatljivim. Prihvatljivo područje u Bosni i Hercegovini obuhvata 20.909 km² i ima 1.214.745 stanovnika u 56 općina. To predstavlja 38,51% teritorija Bosne i Hercegovine i 46,57% stanovništva.

U Crnoj Gori, programsku oblast čine prihvatljivo i pridruženo područje. Prihvatljivo područje obuhvata 12 općina: Pljevlja, Plužine, Žabljak, Savnik, Nikšić, Herceg Novi, Kotor, Tivat, Bijelo Polje, Mojkovac, Berane i Kolašin. Revidirani program uključuje općinu Podgorica kao pridruženo područje. Prihvatljivo i pridruženo područje predstavljaju 74,03% teritorija Crne Gore i 75,86% stanovništva.

2.2. Opći cilj programa

Ojačati zajednički održivi razvitak prekograničnog područja, njegovih gospodarskih, kulturnih, prirodnih i ljudskih resursa i potencijala jačanjem kapaciteta ljudskih resursa i

zajedničkih institucionalnih mreža između lokalnih zajednica i lokalnih privatnih i javnih aktera.

2.3. Prioritetna os, povezane mjere i njihovi posebni aspekti u svezi s provedbom proračuna za 2010-2011. godinu

2.3.1. Prioritet 1.: Potpora stvaranju zajedničkog gospodarsko-društvenog okruženja za ljude, zajednice i gospodarstva programske oblasti

Mjera 1.1.: Inicijative za gospodarski razvitak prekogranične oblasti s naglaskom na turizmu i ruralnom razvitku.

Povećanje gospodarskog razvitka programske oblasti zahtijeva, na što ukazuje SWOT, uspostavljanje koordiniranih aktivnosti koje imaju za cilj suradnju ljudskih resursa u svim sektorima i stvaranje bazičnih mehanizama i kapaciteta kojima se promoviraju investicije i gospodarski razvitak. Većina intervencija na promicanju gospodarske suradnje bit će vezana za turizam, poljoprivredni sektor i okoliš s ciljem eksploatacije lokalnih prekograničnih mogućnosti. Osim toga, sve će intervencije utjecati i na potencijale zapošljavanja u privatnom sektoru i mobilnost radne snage. Ovo se mora održati uz povećan kapacitet privatnih i javnih subjekata uključenih u analizu lokalne situacije tijekom izrade novih strategija, te proces odlučivanja. Konačno, gospodarski razvitak mora se održavati uz pomoć malih investicija kojima se promiče postojeća infrastruktura što će imati konkretan utjecaj na usluge, turizam, poslovanje, trgovinu i transport u programskoj oblasti.

Slijedi neiscrpna lista aktivnosti koje bi mogle biti obuhvaćene ovom mjerom:

- Stvaranje poslovne mreže i mehanizama prijenosa znanja najviše u turizmu i poljoprivrednom sektoru;
- Razvitak novih turističkih proizvoda/usluga s jasnim prekograničnim identitetom;
- Razvijanje strategija poslovnog informiranja, usluga i pratećih aktivnosti (kao što su baze podataka, internet stranice) namijenjene za poduzetnike koji su aktivni u programskoj oblasti;
- Razvijanje konzultantskih usluga za pokretanje biznisa, poslovno planiranje, tehnologije transfera, patente, certifikate, pravna pitanja, financije i marketinške strategije (npr. novi proizvodi, markiranje i kvaliteta);
- Razvijanje odgovarajućih i održivih oblika turizma i poljoprivrede koji koriste okolišu;
- Identifikacija i razvitak alternativnih gospodarskih aktivnosti (ekološka proizvodnja, tradicionalni zanati);
- Kreiranje i održavanje zajedničkih programa obuke putem sesija obuke, konferencija i seminara i pravljenje zajedničkog programa nastave i standarda obuke;
- Promicanje vještina regionalne radne snage i usluge stjecanja stručne kvalifikacije koja odgovara gospodarskom razvitku granične regije;
- Razvijanje mikroinfrastrukture za modernizaciju i opremanje tržnica, prostora i kapaciteta za osnivanje malog biznisa;
- Umrežavanje MSP i formiranje prekograničnih klastera;
- Razvijanje mikroinfrastrukture za unapređenje pristupa programskoj oblasti;
- Unapređenje javnih komunalnih poduzeća kao potpora sektoru turizma;
- Prijenos znanja i integracija izgradnje institucionalnih kapaciteta uglavnom oko društvenih i gospodarskih pitanja;

- Razvijanje zajedničkih strategija, planova prekograničnog prometa, studija i koncepata kao temelja za velike investicije.

Mjera 1.2.: Razvijanje inicijativa za razvitak okoliša poglavito radi zaštite, promocije i upravljanja prirodnim resursima.

Cilj je ove mjere održati ujedinjene intervencije za zaštitu prirodnih resursa i unapređenja okoliša radi osiguranja održivog razvitka cijele programske oblasti. Ove će aktivnosti biti usko povezane s razvitkom turizma kao alternativne gospodarske aktivnosti.

Slijedi neiscrpna lista aktivnosti koje bi mogle biti obuhvaćene ovom mjerom:

- Zajednički istraživački projekti, studije, koncepti i aktivnosti na podizanju svijesti i obuke vezano uz zaštitu, promociju i upravljanje prirodnim resursima;
- Obrazovanje i prijenos znanja u svezi sa zaštitom okoliša;
- Očuvanje i poboljšanje prirodnog i kulturnog naslijeđa;
- Unapređenje zajedničkog upravljanja i kapaciteta potpore za upravljanje vodom i otpadom;
- Razvitak planova sprječavanja zagađenja pogranične oblasti i učinkoviti sustavi praćenja kvalitete zraka, vode i zemljišta;
- Razvitak i povećanje kapaciteta za sprječavanje potencijalnih prirodnih katastrofa (uključujući požare i poplave);
- Planiranje i provođenje politike korištenja izvora obnovljive energije.

Mjera 1.3.: Društvena kohezija i kulturna razmjena putem institucionalnih i izravnih intervencija.

Cilj je ove mjere da se zajednice približe kroz dugoročna partnerstva i umrežavanje organizacija civilnoga društva, profesionalnih udruga, lokalnih vlasti i institucija kao što su škole, fakulteti i istraživački centri. Mjera će doprinijeti stvaranju kontakata na različitim razinama i u različitim sektorima djelovanja i ohrabrit će prekograničnu suradnju na polju ekonomije, kulture, obrazovanja i sporta.

Slijedi kratka lista glavnih aktivnosti koje bi mogle biti obuhvaćene ovom mjerom:

- akcije za potporu društvenom i kulturnom protoku informacija i komunikacije između zajednica u programskoj oblasti;
- kulturna razmjena među mladim ljudima, umjetnicima, razmjena sportskih aktivnosti, folklorne manifestacije i slične akcije;
- inicijative za obrazovanje i obuku, uključujući širok krug akcija kao što su promocija mobilnosti građana, akademske mreže inovativnih obrazovnih projekata, promocija cjeloživotnog učenja za sve građane;
- promotivne društvene i gospodarske manifestacije kao što su sajmovi i izložbe;
- ostale akcije koje promoviraju uključivanje u društvo, uz razmjenu informacija, zajedničke studije i istraživanja.

Potencijalni korisnici ove mjere mogli bi biti nacionalna tijela/institucije koje djeluju u programskom području; lokalne vlade i njihove institucije; agencije za razvitak; turističke i kulturne organizacije/udruge; lokalne organizacije za potporu biznisu; MSP-i; organizacije (uključujući NVO-e) koje se bave zaštitom prirode; državni i privatni subjekti koji se bave

radnom snagom; javna tijela odgovorna za vodno upravljanje; škole, koledži, sveučilišta i institucije za stručnu i tehničku obuku.

Prioritet 2. Tehnička pomoć s ciljem jačanja administrativnog kapaciteta u upravljanju i provedbi CBC programa.

Mjera 2.1.: Vođenje, monitoring i ocjena programa

Tehnička će se pomoć koristiti za potporu rada državnih operativnih struktura (OS) i Zajedničkog nadzornog odbora (JMC), za osiguranje učinkovitog upravljanja i provođenja programa, sudjelovanja na sastancima u svezi s programom; kao i ostale uporabe resursa. Ovo će se postići putem uspostave i rada Zajedničkog tehničkog tajništva (JTS) u Bosni i Hercegovini i ispostave JTS-a u Crnoj Gori (uključujući troškove plaća osoblja, osim državnih službenika). Zajedničko će tehničko tajništvo biti zaduženo za dnevno upravljanje programom i odgovarat će za svoj rad operativnim strukturama i Zajedničkom nadzornom odboru.

Mjera 2.2.: Informiranje i promocija programa

Konkretni cilj ove mjere je da se osigura povećanje svijesti o programu među državnim, regionalnim i lokalnim zajednicama i uopće među stanovništvom programske oblasti. Ona također podržava aktivnosti vezane uz podizanje svijesti na razini zemlje kako bi građani obje zemlje bili obaviješteni o programu.

Prijedlog rasporeda i indikativni iznosi za provedbu mjera:

Za Prioritet I, uvjetno je predviđeno pokretanje dva poziva za dostavljanje projektnih prijedloga: jedan vezan uz ukupan iznos sredstava za 2010. godinu, koji će uvjetno biti objavljen u drugoj polovini 2010.; drugi koji pokriva ukupan iznos sredstava za 2011. godinu, koji će uvjetno biti objavljen u drugoj polovini 2011.

Najvažniji kriteriji odabira i dodjele bespovratnih sredstava trebaju biti oni utvrđeni u praktičnom vodiču (PRAG) za procedure ugovaranja vanjskih pomoći EU-a. Detaljni kriteriji odabira i dodjele bit će utvrđeni u Pozivu za dostavljanje projektnih prijedloga - Prijavnom paketu (Smjernice za podnositelje projektnih prijedloga).

Za bespovratna sredstva koja se dodjeljuju putem Poziva za dostavljanje projektnih prijedloga moguće je korištenje paušalnih iznosa i/ili jedinstvenih stopa financiranja (sukladno čl. 181. Provedbenih pravila Financijske uredbe), do iznosa od 25.000 eura po grantu. Detaljni uvjeti korištenja paušalnih iznosa i/ili jedinstvenih stopa financiranja bit će, po potrebi, uključeni u tekst Poziva za dostavljanje projektnih prijedloga - Smjernica za podnositelje projektnih prijedloga.

Za Prioritet II, budući da mjerodavna nacionalna tijela (operativne strukture u Srbiji i Bosni i Hercegovini) uživaju *de facto* monopol (u smislu članka 168., stavak 1., točka c Provedbenih pravila¹ Financijske uredbe²) za provedbu prekograničnog programa, relevantna ugovorna tijela u obje zemlje uspostaviti će pojedinačne izravne sporazume o bespovratnim sredstvima

¹ Uredba (EZ, Euratom) br. 2342/2002 (OJ L 357, 31.12.2002., str. 1)

² Uredba (EZ, Euratom) br. 1605/2002 (OJ L 248, 16.09.2002., str. 1)

bez objave poziva za dostavljanje projektnih prijedloga s operativnim strukturama za iznose predviđene u Prioritetu 2. tehničke pomoći u svakoj zemlji. Operativnim strukturama dopušteno je podugovaranje aktivnosti pokrivenih izravnom pogodbom (npr. tehnička pomoć, evaluacija, promocija itd.) sukladno članku 120. Financijske uredbe i članku 184. Provedbenih pravila uz Financijsku uredbu. Izravni sporazumi o bespovratnim sredstvima mogu se potpisati odmah nakon zaključivanja sporazuma o financiranju. U svrhu učinkovitog korištenja sredstava TA, potrebna je tijesna suradnja između nacionalnih tijela (Operativne strukture, CBC koordinatori) uključenih zemalja.

2.4. Pregled prošlog i postojećeg iskustva s prekograničnom suradnjom, uključujući prethodno stečena iskustva i koordinaciju donatora (po potrebi)

Kao dio Državne zajednice Srbije i Crne Gore, Crna Gora imala je ograničeno iskustvo s prekograničnom suradnjom. Bosna i Hercegovina također je imala ograničeno iskustvo, jer je sudjelovala samo u Jadranskom programu za susjedstvo s Italijom i u programu INTERREG IIIB CADSES.

Dosadašnje iskustvo u suradnji pograničnih područja pokazalo je da je kvalitetna faza najvažnija prije pokretanja bilo kakvih aktivnosti. Kako bi prekogranična suradnja bila učinkovita, ključno je postojanje dobrog razumijevanja pravila i procedura, adekvatan kapacitet i funkcionalna upravljačka tijela. Rezultati tematske evaluacije Programa prekogranične suradnje Phare 1999-2003 uzet će se u obzir.

Sukladno članku 20. Uredbe o programu IPA i članku 6. stavak 3. IPA provedbenih uredbi, Europska komisija je od predstavnika država članica i lokalnih međunarodnih financijskih institucija u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori zatražila primjedbe tijekom procesa izrade programa u 2007. godini.

2.5. Horizontalna pitanja

Zajedničke prijave moraju obuhvatiti oba dijela projekta i ispunjavati sljedeće kriterije:

- koristiti partnerima s obje strane granice i podržavati veze između relevantnih institucija i organizacija s obje strane granice;
- podsticati jednako sudjelovanje žena i marginaliziranih skupina, ispunjavati naročite potrebe etničkih manjina i biti okolišno održivi.

2.6. Uvjeti

Uspješna provedba programa ovisi o adekvatnoj popunjenosti kadrom i funkcioniranju Operativnih struktura, Zajedničkih nadzornih odbora, te Zajedničkog tehničkog tajništva i njegove ispostave.

2.7. Mjerila

2010.	N	N+1 (kumulativno)	N+2 (kumulativno)
Broj izravnih sporazuma o bespovratnim sredstvima u Bosni i Hercegovini	0	1	1

Broj izravnih sporazuma o bespovratnim sredstvima u Crnoj Gori	0	1	1
Broj zajedničkih poziva na dostavu prijedloga projekata objavljenih u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori	1	1	1
Stopa ugovaranja (%) u Bosni i Hercegovini	0	10	100
Stopa ugovaranja (%) u Crnoj Gori	0	10	100

“N” je datum sklapanja Sporazuma o financiranju.

2011.	N	N+1 (kumulativno)	N+2 (kumulativno)
Broj izravnih sporazuma o bespovratnim sredstvima u Bosni i Hercegovini	0	1	1
Broj izravnih sporazuma o bespovratnim sredstvima u Crnoj Gori	0	1	1
Broj zajedničkih poziva na dostavu prijedloga projekata objavljenih u Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori	1	1	1
Stopa ugovaranja (%) u Bosni i Hercegovini	0	10	100
Stopa ugovaranja (%) u Crnoj Gori	0	10	100

“N” je datum sklapanja Sporazuma o financiranju.

2.8. Mapa puta za decentralizaciju upravljanja fondovima Europske unije bez ex-ante kontrola Komisije

U **Bosni i Hercegovini**, Strategija za provedbu decentraliziranog sustava provedbe (DIS) usvojena je u srpnju 2008. godine. U travnju 2010. godine, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo je odluku o imenovanju Mjerodavnog službenika za akreditiranje (CAO), Državnog službenika za ovjeravanje (NAO), i Nacionalnog koordinatora za IPA (NIPAC). CFCU (Središnja jedinica za financije i ugovaranje) i Nacionalni fond (NF) uspostavljeni su u Ministarstvu financija i trezora i rade iako nisu još u potpunosti popunjeni osobljem. Mjerodavna tijela Bosne i Hercegovine u njihovim nastojanjima u svezi s decentralizacijom podupire Komisija kroz veliki broj projekata tehničke pomoći za pripremu struktura za sve IPA komponente.

U **Crnoj Gori** pripreme za prelazak na decentralizirano upravljanje IPA su u tijeku. Nakon izbora i formiranja nove vlade u proljeće 2009. godine, imenovan je novi Nacionalni dužnosnik za ovjeravanje (NDO), dok su ostale pozicije, Dužnosnik mjerodavan za akreditaciju (DNA) i Dužnosnik za ovjeravanje programa (DOP) ostale nepromijenjene. Vlada je u listopadu 2009. godine obnovila "Akcijski plan za prijenos upravljanja IPA fondovima za Komponente I. i II.", koji predviđa podnošenje zahtjeva za prijenos upravljačkih ovlasti za komponente I. i II. do kraja 2010./početka 2011. godine. Provedbeni

sporazum između NDO-a i DOP-a potpisan je u listopadu 2009. godine. Od 16 Viših programskih službenika (VPS-a), 15 ih je imenovano te su potpisani operativni sporazumi sa ZOP-om. Formalna procjena praznina (1. faza plana za prelazak na sustav decentraliziranog upravljanja IPA-om) za komponente I. i II. završena je u ožujku 2010. godine.

Imenovan je Strateški koordinator (Zamjenik ministra za europske integracije) za IPA komponente III. i IV. te je i sastavljen "Sveukupni Akcijski plan Vlade Crne Gore za IPA komponente III. i IV." koji ocrta glavne korake potrebne za razradu Okvira za usklađenost strategija (OUS), Operativnih programa (OP) i za prijenos upravljanja. Pomoć u procesu priprema za prijenos upravljanja sredstvima EU za IPA komponente I. i II. predviđena je u okviru CARDS projekta koji će se nastaviti s tri IPA projekata koji će podržati uvođenje decentraliziranog sustava upravljanja EU fondovima EU za svih pet komponenti programa IPA.

3. PRORAČUN ZA 2010. I 2011. GODINU

3.1. Indikativna financijska tablica za 2010. godinu za Bosnu i Hercegovinu

	EU – IPA pomoć		Nacionalno sufinanciranje		Ukupno	
	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)	% ⁽¹⁾	EUR (c)=(a)+(b)	% ⁽²⁾
Prioritetna os 1	450.000	85	79.411	15	529.411	90
Prioritetna os 2	50.000	85	8.824	15	58.824	10
UKUPNO	500.000	85	88.235	15	588.235	100

⁽¹⁾ Izraženo u % ukupnog iznosa (IPA i Nacionalno sufinanciranje) (stupac (c))

⁽²⁾ Izraženo u % ukupnog iznosa stupca (c). Označava relativnu vrijednost svakog prioriteta u usporedbi s ukupnim fondom (IPA + Nacionalno)

3.2. Indikativna financijska tablica za 2010. godinu za Crnu Goru

	EU – IPA pomoć		Nacionalno sufinanciranje		Ukupno	
	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)	% ⁽¹⁾	EUR (c)=(a)+(b)	% ⁽²⁾
Prioritetna os 1	540.000	85	95.294	15	635.294	90
Prioritetna os 2	60.000	85	10.588	15	70.588	10
UKUPNO	600.000	85	105.882	15	705.882	100

⁽¹⁾ Izraženo u % ukupnog iznosa (IPA i Nacionalno sufinanciranje) (stupac (c))

⁽²⁾ Izraženo u % ukupnog iznosa stupca (c). Označava relativnu vrijednost svakog prioriteta u usporedbi s ukupnim fondom (IPA + Nacionalno)

3.3. Indikativna financijska tablica za 2011. godinu za Bosnu i Hercegovinu

	EU – IPA pomoć		Nacionalno sufinanciranje		Ukupno	
	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)	% ⁽¹⁾	EUR (c)=(a)+(b)	%(2)
Prioritetna os 1	450.000	85	79.411	15	529.411	90
Prioritetna os 2	50.000	85	8.824	15	58.824	10
UKUPNO	500.000	85	88.235	15	588.235	100

⁽¹⁾ Izraženo u % ukupnog iznosa (IPA i Nacionalno sufinanciranje) (stupac (c))

⁽²⁾ Izraženo u % ukupnog iznosa stupca (c). Označava relativnu vrijednost svakog prioriteta u usporedbi s ukupnim fondom (IPA + Nacionalno)

3.4. Indikativna financijska tablica za 2011. godinu za Crnu Goru

	EU – IPA pomoć		Nacionalno sufinanciranje		Ukupno	
	EUR (a)	% ⁽¹⁾	EUR (b)	% ⁽¹⁾	EUR (c)=(a)+(b)	%(2)
Prioritetna os 1	540.000	85	95.294	15	635.294	90
Prioritetna os 2	60.000	85	10.588	15	70.588	10
UKUPNO	600.000	85	105.882	15	705.882	100

⁽¹⁾ Izraženo u % ukupnog iznosa (IPA i Nacionalno sufinanciranje) (stupac (c))

⁽²⁾ Izraženo u % ukupnog iznosa stupca (c). Označava relativnu vrijednost svakog prioriteta u usporedbi s ukupnim fondom (IPA + Nacionalno)

3.5. Načelo sufinanciranja koje se primjenjuje na projekte financirane u okviru programa

Doprinos EU izračunat je u odnosu na prihvatljive izdatke, koji se za „Prekogranični program Bosna i Hercegovina – Crna Gora“ temelje na ukupnim izdacima, prema sporazumu između zemalja sudionica, koji su utvrđeni u prekograničnom programu.

Doprinos EU na razini prioritetne osi ne smije prijeći krajnju granicu od 85% prihvatljivih izdataka. Doprinos EU za svaku prioritetnu os ne smije biti ispod 20% prihvatljivih izdataka.

Primjenjuju se odredbe članka 90. IPA Provedbene uredbe.

Sufinanciranje u okviru Prioritetne osi 1 osigurat će krajnji korisnici bespovratnih sredstava i ta sredstva mogu dolaziti iz javnih ili privatnih fondova. Sufinanciranje u okviru Prioritetne osi II. osigurat će se nacionalnim javnim sredstvima.

4. PROVEDBENE STRUKTURE

4.1. Način provedbe

Ovaj programa provodi Europska komisija sukladno članku 53.c Financijske uredbe³ i odnosnim odredbama Provedbenih pravila⁴.

U slučaju centraliziranog upravljanja, uloga Komisije u odabiru aktivnosti u okviru prekograničnog programa među državama korisnicama navedena je u članku 140. Provedbene uredbe o programu IPA.

4.2. Opća pravila za postupke nabave i dodjele bespovratnih sredstava

Nabava slijedi odredbe Dijela drugog, Glave IV. Financijske uredbe i Dijela drugog, Glave III., Poglavlja 3. njenih Provedbenih pravila kao i pravila i postupke za ugovore o pružanju usluga, nabavi roba i ustupanju radova koji se financiraju iz općeg proračuna Europskih zajednica u svrhu suradnje s trećim zemljama (C(2007)2034), koji je Komisija usvojila 24. svibnja 2007. godine.

Postupci dodjele bespovratnih sredstava slijede odredbe Dijela prvog, Glave VI. Financijske uredbe i Dijela prvog, Glave VI. njezinih Provedbenih pravila.

Prema potrebi, naručitelji koriste i standardne predloške i modele koji olakšavaju primjenu prethodno navedenih pravila iz „Praktičnog vodiča kroz procedure ugovaranja pomoći EU trećim zemljama“ („Praktični vodič“), kako je objavljen na web stranicama EuropeAida⁵ na dan pokretanja postupka nabave ili dodjele bespovratnih sredstava.

4.3. Procjena utjecaja na okoliš i očuvanje prirode

Sva se ulaganja provode sukladno relevantnom zakonodavstvu EU o zaštiti okoliša.

Postupci za procjenu utjecaja na okoliš, kako je navedeno u direktivi o Procjeni utjecaja na okoliš (PUO)⁶10 u potpunosti se primjenjuju na sve investicijske projekte u okviru IPA-e. Ukoliko direktiva o PUO nije još u potpunosti prenijeta, postupci bi trebali biti slični onima utvrđenim u prethodno navedenoj direktivi.

Ukoliko postoji vjerojatnost da bi projekt mogao utjecati na lokalitete od značaja za očuvanje prirode, izvršit će se odgovarajuća procjena očuvanja prirode, koja je jednaka onoj iz članka 6. Direktive o staništima⁷.

³ Uredba (EZ, Euratom) br. 1605/2002 (OJ L 248, 16.9.2002, str. 1.)

⁴ Uredba (EZ, Euratom) br. 2342/2002 (OJ L 357, 31.12.2002, str. 1.)

⁵ Trenutačna adresa:

http://ec.europa.eu/europeaid/work/procedures/implementation/practical_guide/index_en.htm

⁶ Direktiva Vijeća 85/337/EEZ-a od 27. lipnja 1985. o procjeni učinaka određenih javnih i privatnih projekata na okoliš (SL L 175, 5.7.1985., str. 40.)

⁷ Direktiva Vijeća 92/43/EEZ-a od 21. svibnja 1992. o očuvanju prirodnih staništa i divlje faune i flore (SL L 206, 22.7.1992.)

5. NADZOR I EVALUACIJA

5.1. Nadzor

Provedbu prekograničnog programa nadzirat će Zajednički nadzorni odbor iz članka 142. Provedbene uredbe o programu IPA, uspostavljen uz sudjelovanje zemalja korisnika, a koji uključuje i predstavnike Komisije.

U Bosni i Hercegovini i u Crnoj Gori, Komisija može poduzeti sve mjere koje smatra nužnima za nadzor odnosnog programa.

5.2. Evaluacija

Programi su predmet evaluacija sukladno članku 141. Provedbene uredbe o programu IPA, s ciljem poboljšanja kvalitete, učinkovitosti i dosljednosti pomoći iz sredstava Zajednice i strategije i provedbe prekograničnih programa.

Privremenu evaluaciju svakog od 8 CBC programa između zemalja kandidatkinja – potencijalnih kandidatkinja provode (2010.) neovisni evaluatori pod odgovornošću Komisije (DG za proširenje). Završna izvješća o evaluaciji bit će dostupna krajem 2010., početkom 2011.

6. REVIZIJA, FINANCIJSKA KONTROLA I MJERE ZA SUZBIJANJE PRIJEVARA

Računi i poslovanje svih strana uključenih u provedbu ovoga programa, kao i ugovori i sporazumi kojima se provodi ovaj program, predmet su, s jedne strane, nadzora i financijske kontrole od strane Komisije (uključujući Europski ured za borbu protiv prijevара), koja može provoditi kontrole po svom nahođenju, bilo sama ili putem vanjskog revizora i, s druge strane, revizija od strane Europskog suda revizora. Ovo uključuje mjere kao što je ex-ante verifikacija tendera i ugovaranja koje vrši Izaslanstvo Europske unije u državi korisnici.

Kako bi se osigurala učinkovita zaštita financijskih interesa Europske unije, Europska komisija (uključujući Europski ured za borbu protiv prijevара) može provoditi kontrole na terenu i inspekcije sukladno procedurama predviđenim Uredbom Vijeća (EC, Euratom) 2185/96⁸.

Gore opisane kontrole i revizije primjenjive su na sve ugovarače, podugovarače i korisnike bespovratnih sredstava koji primaju novčanu pomoć Europske unije.

7. NEZNATNA PRERASPODJELA SREDSTAVA

Nacionalni dužnosnik za ovjeravanje (AOD), ili nacionalni dužnosnik za ovjeravanje poddelegiranjem (AOSD), sukladno delegiranju ovlasti koje mu povjeri AOD, sukladno načelima propisnog financijskog upravljanja, može izvršiti neznatne preraspodjele sredstava bez potrebe za mijenjanjem odluke o financiranju. U ovome kontekstu, kumulativne preraspodjele koje ne prelaze 20% ukupnog iznosa alociranog za program, ovisno o limitu od 4 milijuna EUR, neće se smatrati znatnim, pod uvjetom da one ne utječu na prirodu i ciljeve programa. Odbor IPA bit će obaviješten o gornjoj preraspodjeli sredstava.

---

⁸ Uredba Vijeća (EZ, Euratom) br. 2185/96 (OJ L 292; 15.11.1996; str. 2.)

8. OGRANIČENA PRILAGODAVANJA U PROVEDBI PROGRAMA

Ograničene promjene u provedbi ovoga programa koje utječu na elemente navedene u članku 90. Pravila o provedbi za Uredbu o financiranju, koja su indikativne prirode⁹, može izvršiti ovlašteni dužnosnik za ovjeravanje delegiranjem (AOD), ili ovlašteni dužnosnik za ovjeravanje poddelegiranjem (AOSD), sukladno delegaciji ovlasti koje na njega prenosi AOD, sukladno načelima propisnog financijskog upravljanja bez potrebe za izmijenjenom i dopunjenom odlukom o financiranju.

---

⁹ Ovi najvažniji elementi indikativne prirode su, za bespovratna sredstva, indikativni iznos poziva za prijedloge i, za nabavu, indikativni broj i vrsta predviđenih ugovora i indikativni vremenski okvir za pokretanje procedura nabave.

PRIVITAK A2:

**Revidirani Program prekogranične suradnje 2007-2013 IPA
CBC Bosna i Hercegovina – Crna Gora**

Prekogranični program 2007 – 2013

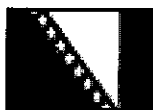
***Prekogranična suradnja u okviru
Instrumenta za pretpristupnu pomoć***

Bosna i Hercegovina - Crna Gora

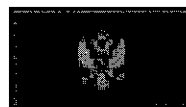
Revidirana verzija

[obuhvaćeno razdoblje 2007-2011]

Datum: studeni 2009.godine

**Bosna i Hercegovina
Direkcija za europske integracije**

**Crna Gora
Ministarstvo za europske
integracije**

SADRŽAJ

GLOSAR AKRONIMA	4
ODJELJAK I. OPIS I ANALIZA PROGRAMSKIH OBLASTI.....	5
1. Kratak pregled Programa i procesa izrade programa	5
1.1. Kratak pregled Programa.....	5
1.2. Kratak pregled procesa izrade programa.....	6
2. Mapa i opis programske oblasti	7
3. Trenutačna situacija u programskoj oblasti	37
3.1. Povijest	37
3.2. Demografija	37
3.3. Nacionalne manjine.....	37
3.4. Zemljopisni opis.....	37
3.5. Infrastruktura	38
3.6. Gospodarstvo	41
3.7. Ljudski resursi.....	44
3.8. Okoliš i priroda	45
3.9. Kultura.....	46
3.10. Kratak pregled nedostataka, neusuglašenosti i potencijala za razvitak	46
3.11. SWOT analiza programske oblasti.....	22
ODJELJAK II. PROGRAMSKA STRATEGIJA.....	52
1. Iskustvo s prekograničnim aktivnostima	52
1.1. Stečeno iskustvo.....	52
2. Strategija za suradnju.....	53
2.1. Sažeti zaključci iz opisa oblasti	53
2.2. Opći strateški cilj Prekograničnog programa	55
2.3. Konkretni ciljevi	55
3. Prioritet i mjere.....	56
3.1. Prioritet I.....	56
3.2. Prioritet II	32
3.3. Izlazni pokazatelji i pokazatelji rezultata	60
4. Veza s drugim programima.....	64
4.1. Programi u BiH.....	64
4.2. Programi u Crnoj Gori.....	39
ODJELJAK III. FINACIJSKE ODREDBE	66
1. Finacijski plan za program prekogranične suradnje za razdoblje 2007 – 2011.	Error! Bookmark not defini
ODJELJAK IV. ODREDBE REALIZACIJE.....	69
1. Strukture programa.....	69
1.1. Državne organizacijske strukture.....	42
1.2. Operativne programske strukture.....	42
1.3. Ugovorna tijela	71
1.4. Zajednički nadzorni odbor.....	44
1.5. Zajedničko tehničko tajništvo	70

1.6 Korisnici programa.....	73
2. Pravila realizacije	74
2.1 Osnovna pravila realizacije	48
2.2 Pozivi za dostavljanje prijedloga projekata.....	48
2.3 Izbor projekata nakon poziva za dostavljanje prijedloga projekata.....	49
3. Informiranje, publicitet i konzultiranje.....	50
4. Financijsko upravljanje.....	77
5. Praćenje i vrednovanje programa.....	77
5.1 Praćenje na razini projekta	52
5.2 Praćenje programa.....	52
5.3 Ocjena programa.....	52

GLOSAR AKRONIMA

CBC	Prekogranična suradnja / Cross-Border Cooperation
CBIB	Jačanje institucija prekogranične suradnje / Cross-Border Institution Building
EU	Europska unija / European Union
GDP	Bruto domaći proizvod / Gross Domestic Product
IPA	Instrument za pretpristupnu pomoć / Instrument for Pre-Accession Assistance
JMC	Zajednički nadzorni odbor / Joint Monitoring Committee
JTS	Zajedničko tehničko tajništvo / Joint Technical Secretariat
MIPD	Višegodišnji indikativni plan / Multi-annual Indicative Planning Document
NGO	Nevladina organizacija / Non-Governmental Organisation
NUTS	Nomenklatura prostornih jedinica za statistiku / Nomenclature of Units for Territorial Statistics
OS	Operativna struktura / Operating Structure
PRAG	Praktični vodič za procedure sklapanja ugovora koji se financiraju iz općeg proračuna Europskih zajednica u kontekstu vanjskih aktivnosti / Practical Guide for Contract Procedures financed from the general budget of the European Union in the context of external actions
SME	Mala i srednja poduzeća / Small and Medium Enterprise
SWOT	Prednosti, nedostaci, mogućnosti, prijetnje / Strength, Weaknesses, Opportunities, Threats
TA	Tehnička pomoć / Technical Assistance
MEI	Ministarstvo za europske integracije / Ministry for European Integration
DEI	Direkcija za europske integracije / Directorate for European Integration
RDA	Regionalne razvojne agencije / Regional Development Agencies
EURED	Regionalni gospodarski razvitak Europske unije / European Union Regional Economic Development
IT	Informacijske tehnologije / Information Technology
UNESCO	Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, znanost i kulturu / United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organisation
CEFTA	Sporazum o slobodnoj trgovini u Središnjoj Europi / Central European Free Trade Agreement
CA	Ugovorno tijelo / Contracting Authority

ODJELJAK I. OPIS I ANALIZA PROGRAMSKIH OBLASTI

1. Kratak pregled Programa i procesa izrade programa

1.1. Kratak pregled Programa

Ovim programom prekogranične suradnje za razdoblje od 2007. do 2013. godine uspostavljenim između zemalja potencijalnih kandidata za članstvo u Europskoj uniji, Bosne i Hercegovine i Crne Gore, upravljat će se centralizirano.

Programska oblast obuhvaća površinu od 31.134,33 km² i ima 1.685.366 stanovnika. Teritorij Bosne i Hercegovine obuhvaćena programom sastoji se od 56 općina, dok je na teritoriju Crne Gore programom obuhvaćeno 13 općina (12 u programskoj i jedna općina u susjednoj oblasti).

Programska je oblast uglavnom planinska i relativno nepristupačna. Gospodarski centri locirani su u većim gradovima, dosta udaljenim od granice.

Broj stanovnika u programskoj oblasti ili stagnira ili je u opadanju, u ruralnim oblastima stanovništvo je staro, a nedostaje i prilika za zapošljavanje. Postojeća industrijska i poljoprivredna baza zahtijeva obnovu i modernizaciju, a zbog neadekvatne prometne infrastrukture pristup tržištima je ograničen.

Oblast ima velike mogućnosti za razvitak turizma. Crna Gora ima razvijenu osnovu za turistički sektor. Bosna i Hercegovina ima također razvijenu turističku infrastrukturu na planinama.

Okoliš programske oblasti je očuvan, usprkos nekim iznimno zagađenim područjima, kao i postojećim kapacitetima za odlaganje otpada koji su preopterećeni i koji ne mogu pratiti značajan i nekontroliran porast stanovništva i industrije. Planine i šume, važni dijelovi okoliša ove oblasti, naročito su osjetljive na povećanje zagađenja zraka i vode.

Gospodarska se aktivnost uglavnom oslanja na prirodne resurse koji su koncentrirani na poljoprivredu, šumarstvo i rudarstvo.

Promet zahtijeva modernizaciju i popravku. Postoje četiri međunarodne zračne luke u ovoj oblasti: Podgorica, Tivat, Mostar i Sarajevo.

Glavni izazov za programsku oblast jeste revitalizacija gospodarstva kroz učinkovitiju uporabu vlastitih prednosti i resursa. Ostvarivanje cilja uspostave značajne regionalne suradnje potpomognuto je odsustvom jezične barijere i zajedničkim naslijeđem. Gospodarska i društvena suradnja između zajednica je učinkovit način da se prevaziđe burna prošlost i postojanje novih državnih granica. Upravo na tome se temelji strateški pristup programa prekogranične suradnje za razdoblje od 2007. do 2013. godine.

Opći strateški cilj programa je:

Program će se realizirati na temelju jednog glavnog prioriteta:

Poduprijeti stvaranje zajedničkog društveno-gospodarskog okruženja za ljude, zajednice i gospodarstvo pogranične oblasti.

1.2. Kratak pregled procesa izrade programa

Program prekogranične suradnje između Bosne i Hercegovine i Crne Gore bit će proveden od 2007. do 2013. godine. Ovaj se strateški dokument temelji na zajedničkom strateškom planiranju između dvije zemlje i rezultat je opsežnog procesa konzultacija s lokalnim sudionicima, potencijalnim korisnicima i donatorima.

Program će provoditi obje zemlje i njim će se upravljati centralizirano. Državna tijela u dvije zemlje grade kapacitete i rade na akreditaciji struktura za provođenje programa kako bi se prešlo na decentralizirano upravljanje što je prije moguće tijekom razdoblja njegovog provođenja.

Do izrade programa došlo je u razdoblju između prosinca 2006. i svibnja 2007. godine. Domaća tijela i operativne strukture su u izradi programa dobile pomoć Projekta za razvitak institucija za prekograničnu suradnju (CBIB), regionalnog projekta što ga financira Europska unija.

Održani su sljedeći bilateralni sastanci operativnih struktura tijekom izrade programa:

6. veljače 2007., Mostar	1. sastanak Tima za izradu prijedloga programa
6. ožujka 2007., Beograd	1. sastanak Zajedničkog odbora za izradu programa
20. ožujka 2007., Podgorica	2. sastanak Tima za izradu prijedloga programa
13. travnja 2007., Sarajevo	3. sastanak Tima za izradu prijedloga programa
23. svibnja 2007., Podgorica	2. sastanak Zajedničkog odbora za izradu programa

U studenome 2009., Zajednički nadzorni odbor usvojio je revidiranu verziju prekograničnog programa koja u suštini ažurira financijsku tablicu uz uključivanje dotacija za 2010-2011. godinu. Tijekom sastanka, JMC je razgovarao i odobrio odluku da se predloži Komisiji uključivanje općine Podgorica kao pridruženog područja (čl. 97. IPA IR) u Crnoj Gori kao dio programske oblasti.

Sukladno članku 20. Uredbe IPA-e i članku 6 (3) Uredbi za realizaciju IPA-e, EK je od predstavnika država članica i lokalnih ureda međunarodnih financijskih institucija u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori tražila da dostave svoje primjedbe na nacrt programa za prekograničnu suradnju koji je dostavljen Komisiji.

2. Mapa i opis programske oblasti

Programska se oblast prostire duž granice između Bosne i Hercegovine i Crne Gore, i čine je 'programske' i 'susjedne' oblasti kako je određeno člankom 88. i 97. Provedbene uredbe IPA-e.

Legenda:

Programska oblast

- Bosna i Hercegovina
- Crna Gora

Potrebna klasifikacija NUTS III. još nije zvanično prihvaćena ni u Bosni i Hercegovini ni u Crnoj Gori. Zbog toga je u ovom programu prekogranične suradnje postojeća klasifikacija redefiniрана ekvivalentnom interpretacijom za potrebe programa.

U Bosni i Hercegovini oblasti ekvivalentne razini 3 NUTS-a su regije. Programske oblasti su: Sarajevska regija i Hercegovačka regija. Tako se sve općine koje se nalaze u ovim regijama smatraju programskim.

Programska oblast u Bosni i Hercegovini obuhvata 20.909,33 km² i ima 1.214.745 stanovnika u 56 općina. To predstavlja 38,51% teritorija Bosne i Hercegovine i 46,57% stanovništva.

Programska oblast u Crnoj Gori sastoji se od 'programskih' i 'susjednih' regija. Programska oblast obuhvata 10.225 km² i 470.621 stanovnika, od čega je programska regija 8.784 km² i ima 301.489 stanovnika u 12 općina. Općina Podgorica kao susjedna regija sa 169.132 stanovnika obuhvata površinu od 1.441 km². Programska oblast predstavlja 74,03% teritorija Crne Gore i 75,86% stanovništva.

Tabela 1: Programске oblasti u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori

Crna Gora (općine)		Bosna i Hercegovina (općine)						
Programska regija (članak 88. IPA IR)	Stanovništvo	km ²	Susjedna regija (članak 97. IPA IR)	Stanovništvo	km ²	Programska oblast	Stanovništvo	km ²
1. Pljevlja	39.806	1.346	1. Podgorica	169.132	1.441	1. Jablanica	11.893	301
2. Plužine	4.272	854				2. Konjic	39.000	1.101
3. Žabljak	4.204	445				3. Trnovo	2.183	338,4
4. Šavnik	2.947	553				4. Trnovo RS	3.895	138
5. Nikšić	75.282	2.065				5. Pale	28.560	492
6. Herceg Novi	33.034	235				6. Pale Prača	1.381	103
7. Kotor	22.947	335				7. Novo Gorazde	4.500	123
8. Tivat	13.630	46				8. Gorazde	31.544	248,8
9. Bijelo Polje	50.284	924				9. Čajniče	5.389	275
10. Mojkovac	10.066	367				10. Foča Ustikolina	2.899	188
11. Berane	35.068	717				11. Kalinovik	1.207	678,92
12. Kolašin	9.949	897				12. Rudo	10.000	344
						13. Višegrad	13.500	448
						14. Rogatica	15.000	640
						15. Foča	23.000	1.115
						16. Gacko	11.000	736
						17. Nevesinje	14.448	920
						18. Mostar	111.271	1.175
						19. Hadžići	21.139	273
						20. Ist. Ilidža	20.000	28
						21. Ilidža	47.502	162
						22. Široki Brijeg	27.160	388
						23. Ljubuški	23.623	297,7
						24. Čapljina	27.882	356
						25. Čitluk	16.421	181
						26. Stolac	13.335	331
						27. Berkovići	4.000	256
						28. Bileća	14.591	633
						29. Ljubinje	5.000	326
						30. Neum	4.325	225
						31. Ravno	1.000	225
						32. Istočni Mostar	500	82
						33. Trebinje	36.000	904
						34. Prozor/Rama	16.832	477
						35. Kupres	3.513	569,80
						36. Kupres (RS)	820	45
						37. Tomislavgrad	27.657	967,40

								38. Posušje	16.145	461.10
								39. Grude	15.666	220,80
								40. Livno	32.404	994
								41. Sokolac	15.500	729
								42. Istočno Novo Sarajevo	20.000	45
								43. Sarajevo-N.G.	118.880	47,98
								44. Vogošća	20.575	72
								45. Sarajevo-S.G.	50.000	55
								46. Sarajevo-I.S.G	2.000	105
								47. Ilijaš	15.414	320
								48. Vareš	10.094	390
								49. Breza	13.845	73
								50. Visoko	40.276	232
								51. Kiseljak	23.980	164
								52. Fojnica	11.090	308
								53. Kreševo	5.950	148
								54. Centar	70.294	33
								55. Novo Sarajevo	75.662	11,43
								56. Olovo	15.000	408
							Total	1.214.745	20.909,33	
Ukupno	301.489	8.784	169.132	1.441						
Broj naselja	700		143						N/A	
Ukupna površina programske oblasti								31.134,33 km²		
Ukupan broj stanovnika								1.685.366		
Duljina granice								249 km		
Granični prijelazi								7		

Izvor: 1 Statistički zavod Crne Gore, www.visit-montenegro.org/fag, <http://www.monstat.org/>

Izvor 2: Statistički uredi pri općinama

Izvor 3: DGS Bosna i Hercegovina

Glavni razlog za uključivanje Podgorice kao susjednog teritorija je činjenica da je Podgorica glavni demografski, politički, gospodarski, prometni, kulturni, obrazovni i znanstveni centar. Postoji i visok interes potencijalnih korisnika u općini Podgorica za program prekogranične suradnje između Bosne i Hercegovine i Crne Gore. Više od 200 organizacija / institucija iz Podgorice već je registrirano u baze podataka o kontaktima.

3. Trenutačna situacija u programskoj oblasti

3.1. Povijest

Tijekom čitave povijesti, teritoriji i stanovništvo programske oblasti povremeno su pripadali istim državama, ali su često bili i odvojeni granicama i ratovima. Zbog toga su veze između zajednica u pograničnoj oblasti jake i neovisne.

Krajem 19. stoljeća, intelektualci iz oblasti počeli su promovirati ideju o ujedinjenim slavenskim narodima što je na kraju i dovelo do stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, koja je potom postala Kraljevina Jugoslavija, poznata i kao prva Jugoslavija. Kraljevina se raspala nakon izbijanja Drugog svjetskog rata i SFRJ¹⁰ je stvorena 1945. godine. Teritoriji sadašnje Bosne i Hercegovine i Crne Gore su definirani, i ova dva subjekta postali su dvije od šest jugoslovenskih republika.

Nakon raspada bivše SFRJ, Bosna i Hercegovina je stekla neovisnost 1992. godine, a Crna Gora je postala neovisna država nakon referendumu o neovisnosti održanog 2006. godine¹¹.

3.2. Demografija

U programskoj oblasti programa prekogranične suradnje između Bosne i Hercegovine i Crne Gore živi ukupno 1.685.366 stanovnika. Demografska struktura značajno se promijenila uslijed velikih migracija unutar teritorija i izvan njega tijekom krize 1990-tih godina.

Migracije stanovnika između Bosne i Hercegovine i Crne Gore odigrale su se na obje strane granice tijekom devedesetih godina. To je dovelo do promjena koje su izgleda bespovratne jer se izbjeglice vraćaju sporo i teško. Opadanje broja stanovnika najuočljivije je u ruralnim općinama duž granice.

U programskoj oblasti u Crnoj Gori stanovništvo je uglavnom koncentrirano u urbanim centrima u kojima se uglavnom nalazi posao. Situacija je slična i u Bosni i Hercegovini.

U crnogorskom je dijelu broj stanovnika smanjen za 1,1% od 1991. godine (prema posljednjem popisu iz 2002. godine), a u Bosni i Hercegovini je u istom razdoblju smanjen za 1,4%. U Crnoj Gori je smanjenje nastalo uglavnom zbog unutarnjih migracija ka južnim i središnjim dijelovima u potrazi za povoljnijim gospodarskim mogućnostima. U Bosni i Hercegovini je situacija slična jer se stanovništvo pomjera iz manjih mjesta u urbane centre, posebice u Sarajevo.

Iako stopa prirodnog priraštaja u programskoj oblasti još uvijek zadržava pozitivan trend, starosna struktura stanovništva nagovještava vrlo nepovoljan demografski proces u pogledu starosne dobi.

3.3. Nacionalne manjine

Danas svi stanovnici programske oblasti uživaju punu nacionalnu jednakopravnost u obje zemlje, jer ustavi u obje zemlje jamče prava manjinama.

3.4. Zemljopisni opis

¹⁰ Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija

¹¹ Parlament Crne Gore je 3. lipnja 2006. godine proglasio neovisnost Crne Gore, formalno potvrdivši rezultate referendumu o neovisnosti. Crna Gora je 28. lipnja postala 192. država članica Ujedinjenih naroda.

Programska je oblast locirana u jugoistočnom dijelu Bosne i Hercegovine i sjeverozapadnom dijelu Crne Gore. U Bosni i Hercegovini programska se oblast prostire na 20.909,33 km² i obuhvata 38,51% državnog teritorija. U Crnoj Gori programska oblast se prostire na 10.225 km² ili 74,03% državnog teritorija, od čega je programska regija 8.784 km² ili 62,63% državnog teritorija.

Teren je većinom planinski uključujući i dijelove koji su među najoštrijim u Europi. Prosječna nadmorska visina je 2.000 metara.

Rijeke u programskoj oblasti dio su sliva Jadranskog mora ili Crnog mora. U planinama rijeke teku kroz duboke kanjone kao što je kanjon rijeke Tare koji je najdublji kanjon u Crnoj Gori i Europi. Dug je 78 km a na najdubljem dijelu ima dubinu od 1.300 metara. Postoji oko četrdeset prirodnih i sedam vještačkih jezera u oblasti. Ova je regija bogata vodom i šumama koje pokrivaju 32% njezinog teritorija.

Klima u programskoj oblasti varira, ali općenito, sjeverni dio karakterizira kontinentalna klima, s hladnim zimama i vrelim, vlažnim ljetima s puno redovitih kiša i obilatim snježnim padavinama u unutarjosti, dok južni dio ima većinom jadransku klimu s vrelim suhim ljetima i jeseni a hladnim zimama. Razlika u nadmorskoj visini i blizina Jadranskog mora, kao i izloženost vjetrovima, doprinose raznolikosti klime.

Dio programske oblasti u Bosni i Hercegovini obuhvata 56 općina. Na strani Crne Gore nalazi se 13 općina u srednjoj i sjevernoj Crnoj Gori s 843 naselja (700 u programskoj i 143 u susjednoj regiji).

Programska oblast u Bosni i Hercegovini posjeduje i 20 km morske obale koja je jedini izlaz Bosne i Hercegovine na Jadransko more. Obala ima dobro očuvane plaže i turistički centar Neum.

U Crnoj Gori, programska oblast obuhvata 163,78 km morske obale od ukupno 288,21 km, s jedinstvenim pejzažom, lijepim zaljevima i važnim turističkim centrima.

3.5. Infrastruktura

Infrastruktura je važan preduvjet za gospodarski i društveni razvitak jer osigurava da roba i ljudi ulaze i izlaze iz programske oblasti. U cjelini je infrastruktura u programskoj oblasti zastarjela, uglavnom zbog nedostatka investicija koje su bile većinom usmjeravane ka više industrijskim oblastima u zemlji.

Putovi i željeznice uglavnom su u vrlo lošem stanju, i potrebno ih je žurno modernizirati. Luke, zračne luke i brane su u nešto boljem stanju. Međutim, potrebne su značajne investicije u ukupnu infrastrukturu u obje zemlje (cestovna i prometna mreža, kontinuirana isporuka električne energije, popravak i modernizacija vodovoda i kanalizacije) kako bi se njihovi potencijali u potpunosti iskoristili i stvorilo stabilno gospodarstvo u kojem bi, prije svega, mogla napredovati mala i srednja poduzeća.

3.5.1. Putna infrastruktura

Moderna putna mreža jedan je od najvažnijih čimbenika postizanja gospodarskog razvitka i pristupačnosti regije i prekogranične suradnje.

Putovi u programskoj oblasti su uglavnom u lošem stanju zbog niske razine ulaganja u njihovo održavanje i proširenje tijekom kriznog razdoblja i zbog udaljenosti čitave prekogranične oblasti od strateških državnih osi i koridora u obje zemlje.

Nijedna autocesta ne prolazi kroz programsku oblast. Najveći dio cestovne mreže sastoji se od magistralnih putova u klasi 1 i lokalnih putova u klasi 2. Stoga je žurno potrebno popraviti i modernizirati prometnu infrastrukturu u programskoj oblasti.

Magistralne prometnice u klasi 1 koje prolaze kroz programsku oblast su:

1. Sarajevo – Foča – Nikšić – Podgorica
2. Mostar – Trebinje – Nikšić – Podgorica

3.5.2. Željeznice

Željeznički sustav predstavlja zanemariv dio ukupne prometne infrastrukture programske oblasti. Ne postoje željeznički granični prijelazi između dvije zemlje.

Željeznička mreža Bosne i Hercegovine u lošem je stanju. Nerazvijena je i nije u potpunosti elektrificirana, čime je njezin potencijal za osiguravanje djelotvorne putne infrastrukture ograničen.

U dijelu programske oblasti u Crnoj Gori postoji samo jedna manja željeznička linija koja se uglavnom koristi za prijevoz tereta, a pruža se od Nikšića i izlazi iz programske oblasti ka Podgorici i Baru.

3.5.3. Granični prijelazi

Duž granice između ove dvije zemlje postoji ukupno sedam graničnih prijelaza. Samo njih četiri smatraju se međunarodnim graničnim prijelazima.

3.5.4. Zračne luke

U programskoj oblasti postoje četiri međunarodne zračne luke: Podgorica, Tivat, Mostar i Sarajevo. Postoji i jedna mala zračna luka locirana u Nikšiću.

3.5.5. Luke

U programskoj oblasti, marina u Tivtu nudi usluge malim brodovima i jahtama srednje veličine.

3.5.6. Telekomunikacije

Telekomunikacijska mreža u programskoj oblasti sastoji se od nekoliko sustava fiksne i mobilne telefonije.

Činjenica da ima 643.681 mobilnih telefona (podaci iz listopada 2006. godine) u Crnoj Gori je impresivna (više od 1 mobilnog telefona po stanovniku) u poređenju s Europom. Usluge mobilne telefonije pružaju tri GSM operatera (Telenor, T-mobile/com, M-tel). Sva tri operatera pokrivaju državni teritorij i nude visokorazvijene usluge.

Proces privatizacije dva od tri sadašnja operatera (BH Telekom i HT Mostar) još je uvijek u pripremljivoj fazi. Telekom Srpske je većinski privatiziran 2006. godine. Kapaciteti fiksne mreže dobro su razvijeni, a mobilna mreža ima dobru pokrivenost signalom u čitavoj oblasti.

Internet se uveliko koristi u programskoj oblasti: na bosanskoj strani postoje tri provajdera a na crnogorskoj strani četiri. Postoji veliki broj korisnika interneta u Crnoj Gori (preko 743.000 u 2006. godini). U Bosni i Hercegovini, 57% kućanstava posjeduje kompjutor a 42% redovito koristi internet.

3.5.7. Opskrba vodom, otpadne vode, grijanje, postupanje s otpadom

Stanovništvo programske oblasti koje živi oko općinskih centara i većih mjesta koristi se vodovodom. Međutim, kapaciteti vodovoda i stupanj higijene glavni su problem u ruralnim predjelima. Alternativni sustavi koji se koriste u mnogim ruralnim dijelovima kao što su lokalni izvori vode, bunari i cisterne, ne jamče potrebnu kvalitetu vode.

Čitava situacija generalno zahtijeva veliki napor da se vodovodni sustav revitalizira i popravi, posebice zbog činjenice da trenutačna vodoopskrba ne zadovoljava potrebe stanovništva. Zbog starosti i šteta nastalih u ratu, te curenja vode zbog lošeg održavanja, između 35% i 70% kapaciteta se izgubi. Vodoopskrba se često prekida u čitavoj programskoj oblasti, posebice u suhom ljetnom razdoblju. To ukazuje na potrebu uspostave većih sustava vodoopskrbe na općinskoj, međuopćinskoj i regionalnoj razini.

Kanalizacijska mreža u programskoj oblasti postoji samo u centrima većih općina. U mnogim općinama, u kanalizacijskim mrežama ne može se tretirati otpadna voda te se prelijeva kao netretirana otpadna voda. Ima pojava da se u dijelovima oblasti otpadna voda izravno ispušta u potoke, cisterne i septičke jame. Samo dvije ili tri veće općine imaju postrojenja za učinkovit tretman otpadnih voda.

Postupanje s čvrstim otpadom u istoj je nezavidnoj situaciji u cijeloj programskoj oblasti. Sustav postupanja s čvrstim otpadom sastoji se od prikupljanja, prijevoza i odlaganja otpada što obavljaju javna komunalna poduzeća na općinskoj razini. Deponije se smeća loše održavaju uz minimalne sanitarne i higijenske uvjete. Učinkovito odvajanje čvrstog otpada također je minimalno.

3.5.8. Energetika, električna energija

Energetika i opskrba električnom energijom dobro su razvijeni s obje strane granice. Zemljopisna konfiguracija oblasti je pogodna za izgradnju hidrocentrala. Rijeke programske oblasti imaju 50% hidropotencijala u obje zemlje. U Bosni i Hercegovini ima pet hidrocentrala na rijeci Neretvi i još tri na rijeci Trebišnjici. Postoji samo jedna termoelektrana u Gacku koja podržava stabilnost elektrosustava u programskoj oblasti. Prosječna godišnja proizvodnja električne energije u osam hidrocentrala iznosi 4.918 GWh a prosječna godišnja proizvodnja u termoelektrani Gacko iznosi 2.153 GWh. To je značajan udio u proizvodnji ove vrste energije u Bosni i Hercegovini.

Energetika je glavni gospodarski prioritet vlade Crne Gore. Tako se modernizira hidrocentrala Perućica u blizini Nikšića što je investicija od 3,6 milijuna eura. Centrala će imati kapacitet da bez prekida opskrbljuje električnom energijom cijelu zemlju i istodobno smanji ovisnost o stranim isporučiteljima električne energije. Međutim, postoje velike razlike u redovitoj opskrbi energijom/električnom energijom između većih i manjih gradova i ruralnih oblasti. Postoje dvije velike elektrane, Piva i Perućica, koje se dopunjavaju s pet dodatnih malih centrala. Osim toga postoji termocentrala u Pljevljima.

Pored toga, mreža visokonaponskih dalekovoda u programskoj oblasti važan je dio Balkanske mreže i predstavlja solidan temelj za daljnju modernizaciju i razvitak.

Niskonaponska mreža (korisnička) u programskoj oblasti je na zadovoljavajućoj razini. Nakon što je uništena u ratu, izvršena je njezina rekonstrukcija i modernizacija uz pomoć donacija međunarodne zajednice. Nema identificiranih naselja bez električne energije.

Natprosječni hidropotencijali i jaki termalni potencijali predstavljaju važnu prednost za programsku oblast. Značajne mogućnosti za korištenje solarne energije i energije vjetra također treba imati u vidu.

3.6. Gospodarstvo

Bosna i Hercegovina i Crna Gora članice su Sporazuma o slobodnoj trgovini u Središnjoj Europi (CEFTA). CEFTA dopunjuje Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju EU za zemlje zapadnog Balkana, nudeći dobar okvir za gospodarski razvitak i regionalnu suradnju.

Indikatori gospodarskog razvitka programske oblasti relativno su niski u poređenju s indikatorima za državnu razinu. Prosječni nacionalni BDP po glavi stanovnika u Bosni i Hercegovini je bio 2.100 eura 2006. godine, a u Crnoj Gori on iznosi 1.809,37 eura u programskoj oblasti (ukupni prosjek za Crnu Goru je bio 2.521 eura 2004. godine).

Gospodarstvo prekogranične regije uglavnom je agrarno ili industrijsko-agrarno. Glavni gospodarski sektori, ujedno i s najvećim potencijalima u programskoj oblasti, su poljoprivreda, turizam, laka industrija i proizvodnja električne energije.

3.6.1. BDP

Najkvalificiranije općine u programskoj oblasti suočavaju se s teškim posljedicama rata i ozbiljnim gospodarskim i finansijskim teškoćama. Dokazi sakupljeni iz različitih izvora ukazuju na široko prisutne društveno-gospodarske neujednačenosti.

U Bosni i Hercegovini bilo je veoma teško dobiti koherentne podatke o stvarnoj gospodarskoj situaciji i pratećim kvalitativnim strukturama, statusu i rezultatima.

Ukupna razina gospodarskog razvitka u programskoj oblasti je veoma niska u poređenju s državnim prosjecima u dvije zemlje, što se vidi iz donje tabele. Oblast karakterizira nizak BDP, preovladava poljoprivredni sektor i nedostatak investicija u svim sektorima.

Niz čimbenika zajedno je utjecao na loše gospodarske rezultate u oblasti. U to spadaju visok stupanj ovisnosti o zapošljavanju i prihodima stečenim na osnovi poljoprivrede, i nedostatak razvijenijeg poslovnog sektora. Oblast nije imala koristi od domaćih investicija u istom opsegu u kojem su to imale neke druge regije u obje zemlje.

Tabela 3: BDP u poređenju s EU i državnom razinom

Oblast (prosjeak)	Regionalni BDP per capita (EURO)	Regionalni BDP indeks zemlje=100	Regionalni BDP indeks EU (27)=100
Programska oblast u BiH	N/A	N/A	N/A
Državna razina u BiH	2.100	100	57,48
Programska oblast u Crnoj Gori	1.809,37	71,77	6,41
Državna razina u Crnoj Gori	2.521	100	11,72

Referenca: 2 Statistički zavod Crne Gore; EU27 = 21,503

Izvor: 1 Statistički godišnjak Republike Crne Gore za 2004. godinu i Statistički zavod Bosne i Hercegovine. 2 Proračun utemeljen na BDP strukturi po općinama za razdoblje 2002-2004. Podaci za 2001. i 2002. godinu korišteni su za izračunavanje BDP indeksa.

3.6.2. Poljoprivreda i razvitak sela

Iako su različiti prirodni uvjeti u programskoj oblasti povoljni za poljoprivredu, poljoprivredna djelatnost ograničena je zbog loše kvalitete zemlje i planinskih zona karakterističnog reljefa. Najveći dio poljoprivrednog zemljišta, 88% prekriven je pašnjacima i prirodnim livadama. Poljoprivredna proizvodnja u programskoj oblasti oslanja se na obiteljska kućanstva s malom proizvodnjom zbog postojećih prirodnih uvjeta i pitanja posjeda.

Oblast ima optimalne uvjete za razvitak proizvodnje povrća. U sjevernom dijelu oblasti, najveći procent teritorija su pašnjaci, idealni za ljetnu ispašu stoke.

Obalna regija posebice je povoljna za voće (suptropsko voće i masline) i za proizvodnju žitarica, a brežuljkasti reljef za gajenje sitne stoke. Takav reljef je uz to veoma bogat medonosnim biljkama i ljekovitim travama (šipak, smokva).

Što se tiče uzgoja stoke, u programskoj oblasti najviše se uzgajaju ovce i koze. Uzgoj krupne stoke i pčelarstvo također su vrlo važne poljoprivredne djelatnosti u ovoj regiji.

3.6.3. Industrija

Industrijski sektor u programskoj oblasti oslanja se na proizvodnju električne energije, iskopavanje uglja, drvnu industriju i obradu drveta, tekstila i kože te značajne kapacitete građevinarstva.

Obje zemlje imaju dobar temelj za industrijsku preradu poljoprivrednih proizvoda: mesna postrojenja, mlinove za žitarice sa silosima, mljekare, pekarnice, tvornice piva i sokova, tvornice za preradu voća, kapacitete za preradu i pravljenje vina, preradu ljekovitih biljaka i tvornice za proizvodnju poslastičarskih proizvoda.

Neke najveće crnogorske tvrtke smještene su u programskoj oblasti, uključujući livnicu i poduzeće za proizvodnju i isporuku električne energije, te laku industriju u sjevernom dijelu oblasti.

3.6.4. Sektor MSP

Zahvaljujući poboljšanoj poslovnoj klimi, zabilježeno je povećanje broja registriranih malih i srednjih poduzeća u programskoj oblasti. MSP su obično fleksibilna i prilagođavaju se potrebama tržišta što pruža razne mogućnosti za zapošljavanje, održiv razvitak i pozitivan doprinos izvozu i trgovini.

Ima 34.236 malih i srednjih poduzeća u programskoj oblasti.

Tabela 5: Broj MSP i zaposlenosti u MSP u programskoj oblasti

Oblast (prosjeak)	Broj MSP	Broj zaposlenih u MSP
Programska oblast u BiH	28.576	97.838
Državna razina u BiH	170.445	865.224
Programska oblast u Crnoj Gori	5.660	N/A
Državna razina u Crnoj Gori	13.393	N/A
Ukupno programska oblast	34.236	-

Izvor: Popis 2003. godine u Crnoj Gori, Privredna komora RS i Federacije BiH

Većina tih MSP su, međutim, veoma mala i nemaju profesionalnu potporu i usluge koje im mogu pomoći da povećaju rezultate i ojačaju konkurentnost. Interni problemi u MSP sektoru odnose se i na strukturu tvrtki i na gospodarsko okruženje.

Firme karakterizira nedostatak poduzetničkog iskustva (posebice u sektorima sa značajnim potencijalom za rast), neprofitabilnost sektora MSP (posljedica niske produktivnosti, kvalitete proizvoda, inovacija i izvozne orijentacije), te regionalnih dispariteta u poduzetničkoj djelatnosti (koncentracija u većim regionalnim sektorima).

Ograničenja koja ne omogućavaju dovoljnu potporu poduzetništvu su sljedeća: administrativne barijere u raznim fazama životnog ciklusa jednog poduzeća, nedostatak institucija za poslovnu potporu (poslovnih centara, biznis inkubatora, tehnoloških parkova), nedosljednost u realizaciji obrazovanja/obuke, pomanjkanje koordinacije unutar politike vlade u stvaranju poslovnog prijateljskog okruženja i nedostatak financijske potpore potrebama MSP sektora.

U budućnosti je predviđeno da MSP sektor igra važnu ulogu u gospodarskom razvitku regije. Nedavno obnovljena djelatnost bankarskog sektora koja se bazira na tržišnoj ekonomiji mogla bi dovesti do povećanog rasta u obje granične oblasti.

3.6.5. Usluge

Osim turizma, usluge se ne smatraju posebnim sektorom u gospodarstvu ni u Bosni i Hercegovini ni u Crnoj Gori i, statistički gledano, svrstane su u istu skupinu s ostalim sektorima gospodarstva.

Različite usluge poput administrativnih, bankarskih, obrazovnih, socijalnih i zdravstvenih uglavnom su dostupne u urbanim centrima, a u ruralnim predjelima razvitak ovih sektora zaostaje.

Administrativne su usluge vezane za pravno definirane administrativne jedinice, tj. općine, te su uz njih i locirane.

Organizacijska struktura zdravstvenih institucija u programskoj oblasti sastoji se od tri razine - primarne, sekundarne i tercijarne. Na primarnoj razini postoji 56 zdravstvenih centara u programskoj oblasti; sekundarna razina obuhvata 13 općih bolnica i 5 specijaliziranih, a tercijarna razina zdravstvenih institucija obuhvata Klinički centar Crne Gore i Institut za javno zdravlje u Podgorici - što je izvan programske oblasti.

Obje su zemlje svjesne da razvitak uslužnog sektora može značajno doprinijeti pozitivnom gospodarskom razvitku, kroz otvaranje novih radnih mjesta i dodavanjem vrijednosti postojećim industrijama i djelatnostima.

3.6.6. Regionalni i lokalni razvitak

U programskoj oblasti u BiH postoje dvije regionalne razvojne agencije (RDA): REDAH pokriva region Hercegovine, a SERDA pokriva Sarajevski region. To su neprofitne organizacije koje se financiraju iz javnog, privatnog i nevladinog sektora čiji je cilj doprinijeti ukupnom gospodarskom razvitku regija posebice u pogledu usluga za potporu obnovi gospodarstva, stvaranju novih radnih mjesta i razvitku ljudskih resursa i infrastrukture. REDAH ima centralu u programskoj oblasti, a SERDA je locirana u Sarajevu i svoje aktivnosti obavlja i u programskoj oblasti.

Budući da je Crna Gora mala zemlja bez regija sa samo 22 općine, ne postoji Regionalna agencija za razvitak, niti je formirana mreža institucija za potporu MSP. Postoji samo jedna gospodarska komora u Podgorici, i sedam poslovnih centara. Također postoje četiri znanstvenoistraživačka instituta koji bi mogli postati osnova za razvijanje te potpore, što je sukladno procesu pristupanja EU Crne Gore koji je u tijeku. U nedavnoj strategiji za razvitak MSP posvećena je velika pozornost ovoj temi.

S obje strane granice postoji značajan broj nevladinih organizacija i inicijativa zajednica za podsticaj gospodarskom rastu regiona.

Te će organizacije imati svoju ulogu u prekograničnom programu jer osiguravaju neposrednu vezu s potencijalnim korisnicima, kao i neposredni kontakt s lokalnim stanovništvom u programskoj oblasti.

3.6.7. Turizam

Turizam je u Crnoj Gori u brzom ekspanziji. Godine 2005. Crnu Goru je posjetilo oko 820.000 turista, od čega 272.000 stranaca. To je povećanje od skoro 17% u odnosu na prethodnu godinu. Crna Gora se smatra jednom od najbrže rastućih turističkih destinacija u Europi. Južni dio programske oblasti prostire se duž crnogorske morske obale i u gore navedenim brojkama zauzima veliki procent.

Tabela 6: Broj noćenja posjetitelja i turista po oblasti/općini

Oblast (prosjeak)	Posjetitelji	Turistička noćenja	Turistička noćenja po stanovniku
Programska oblast u BiH	328.745	1.351.944	0,61
Državna razina u BiH	856.932	2.332.539	1,62
Programska oblast u Crnoj Gori	275.233	1.860.298	-
Državna razina u Crnoj Gori	820.457	5.211.847	8,40
Ukupno programska oblast	603.978	3.212.242	-

Izvor: 1 Turistička organizacija BiH; Crna Gora – turistička sezona 2005. godine

S druge strane, turizam nije razvijen u središnjim i istočnim kontinentalnim dijelovima programske oblasti. Planinski predjeli oblasti imaju komparativnu prednost za skijanje; pješačenje, biciklizam, posebice u dijelu koji pripada BiH, na planinama Jahorini, Bjelašnici i Igmanu. Kulturni turizam može se razvijati u nekim urbanim centrima s obzirom na bogato kulturno naslijeđe i veliku raznolikost kulturnih događaja koji se odvijaju tijekom cijele godine. Potencijali za eko i agro turizam nisu još ispitani.

Osim toga, turistički resursi kao što su izvori mineralne vode, slana jezera ili blato nude mogućnost različitih oblika zdravstveno-banjskog turizma.

Glavne prepreke za razvitak turizma su loša infrastruktura poglavito na kontinentalnom dijelu, nizak stupanj marketinga, pomanjkanje razmjene informacija u okviru turističkih djelatnosti te niska razina povezanosti između turističkih operatera i drugih sektora (posebice poljoprivrede).

3.7. Ljudski resursi

3.7.1. Obrazovanje, istraživanje i razvitak

Obrazovni sustav na razini osnovnih i srednjih škola i fakulteta dobro je razvijen u programskoj oblasti. U većini gradova, manje od 2% stanovnika su nepismeni. U svakom gradu programske oblasti postoje srednje škole.

Obrazovni sustavi u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori su slični, osnovno je obrazovanje obvezatno a srednje i fakultetsko nisu obvezatni. Obrazovanje se odvija većinom u državnim školama i fakultetima.

Postoje 244 osnovne i 137 srednjih škola u bosanskom dijelu i 284 osnovne i 23 srednje škole u crnogorskom dijelu programske oblasti. Iako je mreža osnovnih i srednjih škola zadovoljavajuća i ima dovoljan broj državnih škola, stanje obrazovnih institucija, nedostatak

kvalificiranog nastavnog osoblja (npr. nastavnici informatike) i skup prijevoz za đake, posebice u ruralnim krajevima, utječu na kvalitetu obrazovanja.

Tabela 7: Razina obrazovanja u programskoj oblasti

Oblast(prosjek)	Osnovno i niže obrazovanje	Srednje	Fakultetsko, Mr i Dr
Programska oblast u BiH	89,75 %	88,92 %	5,56 %
Državna razina u BiH	91,21 %	78,62 %	9,64 %
Programska oblast u Crnoj Gori	50,52	48,74	43,70
Državna razina u Crnoj Gori	42 %	46,99%	11,01%
Ukupno za programsku oblast	68,74%	66,58%	22,74%

Izvor: Popis 2003. godine u Crnoj Gori

U programskoj oblasti postoje sveučilišta u Sarajevu, Istočnom Sarajevu, te fakulteti u Nikšiću i Kotoru. Također, postoji pozitivan trend ka povećanju broja regionalnih institucija visokog obrazovanja, kao i većoj raznolikosti fakultetskih planova i programa.

Veze između obrazovnih institucija i poslovnog sektora slabe su te je zbog toga niska razina inovacija a znanstvenoistraživački sektor je nerazvijen.

3.7.2 Tržište rada (zaposlenost i nezaposlenost)

Stope nezaposlenosti u programskoj oblasti značajno su niže od državnog prosjeka. Pokazatelji ukazuju na gospodarstva koja zaostaju za državnom razinom u obje zemlje, na ovisnost o zapošljavanju u javnom sektoru, i na nedostatak poduzetničkih inicijativa. Nezaposlenost je različita u raznim dijelovima programske oblasti te su najviše stope nezaposlenosti u ruralnim mikropodručjima gdje to izaziva ozbiljne društvene probleme.

Tabela 8: Zaposlenost i nezaposlenost u programskoj oblasti

Oblast(prosjek)	Ukupan broj zaposlenih	Stopa nezaposlenosti	Stopa zaposlenosti
Programska oblast u BiH	642.575	48,05 %	51,95 %
Državna razina u BiH	1.236.744	31,94 %	68,06 %
Programska oblast u Crnoj Gori	79.930	N/A	N/A
Državna razina u Crnoj Gori	171.325	15,05 %	84,95 %

Izvor: 1 Zavod za zapošljavanje RS i Federacije BiH, Monstat, Izvješće o tržištu rada, listopad 2005.

Najviša stopa nezaposlenosti je među nekvalificiranim radnicima, starijima, mladima i ženama. U Bosni i Hercegovini, struktura zaposlenosti uveliko se promijenila zahvaljujući strukturnim reformama koje su dovele do propadanja državnih poduzeća.

Spora tranzicija s centraliziranog na slobodno tržište može se objasniti i činjenicom da su dijelovi programske oblasti duž pograničnog dijela ujedno i najudaljenija područja u obje zemlje te su neprivaćni kako za domaća tako i za strana izravna ulaganja što za posljedicu ima manju mogućnost zapošljavanja.

Prema podacima agencija za zapošljavanje Bosne i Hercegovine i Crne Gore, oko 28% nerezidentne radne snage u Crnoj Gori zaposleno je iz Bosne i Hercegovine tijekom prošle godine. Razlog je sezonska potreba na crnogorskom primorju te nepostojanje viznog režima.

3.8 Okoliš i priroda

Programska oblast koja obuhvata dijelove Bosne i Hercegovine i Crne Gore prilično je homogena u pogledu prirodnih, zemljopisnih i ambijentalnih osobina. Karakterizira je očuvan okoliš s niskim stupnjem zagađenosti. S druge strane, u oblasti postoje neke "crne točke zagađenja" koje uzrokuju ozbiljne probleme.

Postoje tri nacionalna parka (Durmitor, Biogradska Gora i Sutjeska) i pet zaštićenih prirodnih područja u oblasti. Prirodni resursi većinom su očuvani, ali postoje i neka područja koja su zagađena. Najveći zagađivači u oblasti su rudnik uglja u Pljevljima i livnica u Nikšiću. Rudnik uglja u Pljevljima i rudnik crvenog boksita u Nikšiću izazivaju probleme s podzemnim vodama i otpadom.

S obje strane granice ulažu se napori da se kroz očuvanje postojećeg prirodnog i kulturnog naslijeđa osigura ujednačen društveno-gospodarski razvitak i ispunjavanje zahtjeva EU u pogledu okoliša.

U pograničnoj oblasti postoji s obje strane nedovoljno integriran i koordiniran nastup u pogledu zaštite okoliša i promoviranja održivog razvitka. Potrebno je usmjeriti napore ka razvijanju i usavršavanju posebnih zaštićenih područja, posebnih područja za očuvanje prirode, sustava informiranja posjetitelja, programa razmjene, razvijanja informativnih sustava i provođenja partnerstva između državnog i privatnog sektora u zaštiti prirode. U tijeku je formiranje državne agencije za zaštitu okoliša u Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini.

U programskoj oblasti postoje još uvijek sumnjiva minirana područja zaostala nakon rata. Ukupna površina sumnjivih minskih polja iznosi 1.844 km² sa oko 305.000 mina.

3.9. Kultura

Programska oblast posjeduje mnoštvo kulturnih bogatstava koja oslikavaju raznovrsno povijesno, kulturno i religijsko podrijetlo regiona.

Zaštita kulturnog naslijeđa ima čvrsto uporište u zakonodavstvu obje zemlje koje se manifestira putem specijalizirane organizacije, Instituta za zaštitu kulturnih spomenika. Što se tiče zaštite kulturnog naslijeđa, općine imaju obvezu na temelju Zakona o zaštiti kulturnih spomenika iz 1991. godine paziti, održavati i koristiti te štiti spomenike od šteta koje im mogu nanijeti priroda i ljudske aktivnosti, osigurati da budu pristupačni javnosti, i snositi troškove njihovog redovitog održavanja.

Prekinute veze sa susjedima, nedostatak suradnje s mjerodavnim institucijama u inozemstvu i nedostatak financijskih sredstava u posljednje vrijeme paralizirali su mogućnosti razmjene iskustava, prilike za širenje znanja i adekvatnu specijalizaciju, što je sve od krajnje važnosti za aktivnosti vezane uz zaštitu kulturnog naslijeđa.

Kulturna suradnja bila je i sada je vrlo važna veza za zajednice s obje strane granice. U programskoj oblasti su tradicija, običaji, jezik i kulturno naslijeđe veoma slični. Postoji veliki broj kulturnih i manjinskih udruga i klubova u kojima se njeguje očuvanje lokalne tradicije.

Osim suradnje malih kulturnih udruga, u programskoj oblasti postoje neiskorišteni potencijali za manifestacije vezane uz kulturno naslijeđe i njihovo uključivanje u turističku ponudu.

3.10. Kratak pregled nedostataka, neusuglašenosti i potencijala za razvitak

Na temelju prethodne analize može se zaključiti da postoje dvije glavne karakteristike programske oblasti u obje zemlje: dominantno ruralno gospodarstvo i kultura bez granica. Ove dvije karakteristike ujedno su i čimbenici koji mogu poduprijeti održivi razvitak oblasti ali i čimbenici koji ga mogu ometati.

Ruralno gospodarstvo oslanja se na konfiguraciju terena koja je većinom planinska a zemljopisna lokacija oblasti udaljena je od glavnih gospodarskih centara i trgovačkih i gospodarskih osa. Ovo je u prošlosti malo korišteno kao čimbenik razvitka. Ovisnost o malim plaćama u poljoprivredi i nekvalificiranoj radnoj snazi dovela je do niskog životnog standarda koji dovodi do migracije kvalificirane radne snage u druge razvijenije krajeve i zemlje. Proizvodnja se uglavnom svodi na osnovnu preradu hrane i druge djelatnosti vezane uz poljoprivredu s rijetkim i fragmentiranim industrijskim aktivnostima.

Veliki potencijali za turizam mogli bi biti kamen temeljac za ukupno gospodarstvo tako što bi privukli investicije od kojih i gospodarski sektor može imati koristi (građevinarstvo, poljoprivreda, usluge).

Uspostava zajedničkih strategija razvitka moglo bi unaprijediti gospodarski razvitak oblasti.

Dobro očuvan okoliš i netaknuto kulturno naslijeđe, prisustvo parkova prirode i turističkih znamenitosti zajedno s niskom razinom zagađenosti mogli bi biti osnova za održivi razvitak oblasti. Održivom razvitku može doprinijeti i jedinstveno kulturno naslijeđe u programskoj oblasti na temelju kojeg bi se mogle uspostaviti i gospodarske i kulturne veze.

3.11. SWOT analiza programske oblasti

	PREDNOSTI	NEDOSTACI	MOGUĆNOSTI	PRJETNJE
ZEMLJOPISNE KARAKTERISTIKE	<ul style="list-style-type: none"> Planinsko područje s obiljem šuma i vodenih resursa (jezera, čiste rijeke, izvori mineralne i termalne vode); Vrlo pristupačno obalno područje s odličnim plažama; Umjerena kontinentalna klima s različitim utjecajima i plodnom zemljom. 	<ul style="list-style-type: none"> Periferna zemljopisna lokacija za transport u okviru Balkanske regije; Udaljenost granične oblasti od ostalog teritorija zemlje i većih gospodarskih centara; Konfiguracija zemljišta ometa transportnu infrastrukturu; Neka su područja nepristupačna zbog minskih polja. 	<ul style="list-style-type: none"> Usvajanje pravne stečevine EU bit će korisno i očuvat će prirodni okoliš te zaštititi zemljopisne osobine. 	<ul style="list-style-type: none"> Programska oblast zadržava svoju perifernu poziciju.
STANOVNIŠTVO	<ul style="list-style-type: none"> Povijesne veze pružaju čvrst temelj za kulturno razumijevanje, izgradnju povjerenja i prekograničnu suradnju; Kulturne sličnosti i nepostojanje jezičnih barijera; Dobri susjedski odnosi. 	<ul style="list-style-type: none"> Negativan rast stanovništva uvjetuje nepovoljna demografska kretanja; Unutarnje gospodarske migracije mladih ljudi i kvalificirane i produktivne radne snage ka urbanim centrima i emigracija u inozemstvo smanjuju radnu snagu u programskoj oblasti; Nizak standard života i ostarjelo ruralno stanovništvo. 	<ul style="list-style-type: none"> Kulturno/povijesni turizam i obrazovanje mogu doprinijeti promoviranju regije kao multi-etničke europske lokacije; Poboljšana tendencija i potencijali za veliku prekograničnu suradnju. 	<ul style="list-style-type: none"> Obnovljena nestabilnost u regiji; Povećanje trenda smanjenja broja stanovnika; Starenje stanovništva; Potpuni odlazak stanovništva iz nekih ruralnih naselja.
INFRASTRUKTURA	<ul style="list-style-type: none"> Postojanje osnovne prometne infrastrukture (ceste 1. reda); Postojanje tri međunarodna aerodroma kao glavnih kapija ka Europi; Dobro razvijena energetika i opskrba električnom energijom; Dobro razvijena telekomunikacijska mreža; Dovoljan broj graničnih prijelaza. 	<ul style="list-style-type: none"> Loša kvalitet prometne infrastrukture uopće i loše planiranje i održavanje cestovne mreže; Sekundarne i tercijarne ceste nedovoljno razvijene i održavane; Neadekvatna komunalna infrastruktura i upravljanje javnim komunalnim poduzećima, posebice u manjim mjestima (voda, kanalizacija, čvrsti otpad); Nedostatak deponija za čvrsti otpad i postrojenja za reciklažu; Nedovoljna kvaliteta i kapacitet postojećih graničnih prijelaza. 	<ul style="list-style-type: none"> Rekonstrukcija, proširenje i integracija cestovne infrastrukture; Poboljšanje usluga odlaganja otpadnih voda i smeća povećat će gospodarski potencijal oblasti; Postojanje mogućnosti transporta vodenim putovima i lokalni vodeni putovi za domaći transport; Istraživanje mogućnosti za korištenje alternativnih energetskekih izvora; Povećan broj internet veza; Učinkovitiji granični prijelazi radi boljeg protoka povećanog prometa. 	<ul style="list-style-type: none"> Pravne i političke prepreke i dalje ometaju provođenje regionalnih planova; Kašnjenje u provođenju velikih prometnih projekata; Povećani troškovi transporta zbog nerazvijene prometne infrastrukture; Povezivanje regije zbog loše transportne infrastrukture; Loša postrojenja za vodu, kanalizaciju i uklanjanje otpada mogu ugroziti javno zdravlje, i doprinijeti sporom gospodarskom razviku ruralnih područja.

	PREDNOSTI	NEDOSTACI	MOGUĆNOSTI	PRIJETNJE
GOSPODARSTVO	<ul style="list-style-type: none"> • CEFTA potpisan; • Gospodarska komplementarnost i sličnost tržišta granične oblasti; • Rastući MSP sektor po broju i prometu; • Postojeća industrijska baza (npr. tekstil, kemijska, energetika i opskrba strujom, metalna i prehrambena industrija) • reorganizira se u buduću konkurentnu; • Dobro razvijeni zanati; • Pogodna eko klima za vinogradarstvo, voće, povrće, duhan, ljekobilje i rastinje; • Tradicija u obradi nekih poljoprivrednih proizvoda poznatih na stranom tržištu; • Povoljni prirodni i kulturni uvjeti za turizam; • Postojanje struktura za potporu poslovnim djelatnostima. 	<ul style="list-style-type: none"> • Niska razina i nedostatak političkog okvira za lokalni gospodarski razvitak; • Ograničen protok tržišnih informacija; • Niska razina suradnje između MSP; • Niska tehnološka razina poljoprivrede i industrije; • Niska razina dodate vrijednosti u prerađivačkoj industriji; • Nedovoljne državne/lokalne kao i izravne strane investicije, što koči modernizaciju i reorganizaciju zastarjelih i nekonkurentnih poljoprivrednih i industrijskih resursa u prekograničnoj oblasti; • Nedovoljno razvijena poslovna infrastruktura; • Neujednačen razvitak institucionalnih struktura i kapaciteta upravljanja turizmom; • Nedovoljno obrađena zemlja i sredstva za poljoprivredu; • Gospodarstvo u ruralnim područjima programske oblasti je često segmentirano, jedno-sektorsko i marginalno; • Nedostatak instituta za istraživanje i 	<ul style="list-style-type: none"> • Istraživanje prednosti CEFTA-e radi povećanja izvoznih potencijala; • Razvijanje i istraživanje mrežnih veza između lokalnog gospodarskog sektora s ciljem korištenja lanaca opskrbe i klastera za poboljšanje konkurentnosti i budućeg gospodarskog rasta; • Unapređenje poduzetništva i kvalifite proizvoda kroz prekogranične inicijative; • Tržišni potencijali za stvaranje gospodarske suradnje u pogledu prerade bioloških proizvoda; • Povećanje prekogranične suradnje između struktura za potporu biznisu, industriji i uslužnom sektoru; • Brendiranje regionalnih proizvoda; • Dobro razvijen i rastući bankarski sektor koji može podržati lokalni razvitak; • Dostupni industrijski objekti i 	<ul style="list-style-type: none"> • Povećana izloženost globalnom tržištu i konkurenciji unutar regije; • Programska se oblast kontinuirano smatra perifernom sa slabo produktivnom ekonomijom; • Siva ekonomija i uočena opasnost od korupcije; • Nedostatak finansijskih kapaciteta i interesa za suradnju između lokalnih poslovnih subjekata; • Daljnja fragmentacija ruralne ekonomije i zatvaranje industrija (duhan, rudnici); • Spor proces restrukturiranja državnih industrijskih kapaciteta.

	konzultantskih usluga.	postrojenja; • Razviti potencijalne izvore obnovljive energije.	
OKOLIŠ I PRIRODA	<ul style="list-style-type: none"> • Raznolika i dobro očuvana priroda s parkovima prirode i zaštićenim područjima; • Bogati i različiti prirodni resursi (mineralne vode, rijeke, jezera, kanjoni, obradiva zemlja, šume); • Bogata biološka raznolikost, uključujući ljekovito bilje i trave; • Povoljni uvjeti za raznolik turizam i poljoprivredu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Prirodni potencijali i resursi su nedovoljno iskorišteni; • Odlazak stanovništva iz sela je štetan za obradivo zemljište; • Nedostatak zajedničkih prekograničnih kapaciteta za nadzor okoliša i sprječavanje prirodnih katastrofa. 	<ul style="list-style-type: none"> • Investiranje u infrastrukturu koja je potencijalno opasna za okoliš; • Neodrživi gospodarski razvitak može izazvati probleme s kvalitetom zraka, vode i zemljišta; • Povećanje nekontroliranog zagađenja i sječa šuma; • Daljnja fragmentacija i napuštanje obrade obradivog zemljišta.
TRŽIŠTE RADA I OBRAZOVANJA	<ul style="list-style-type: none"> • Dobro razvijen sustav osnovnog i srednjeg obrazovanja; • Povećana razina zapošljavanja u privatnom sektoru; • Postojanje sveučilišta i centara za visoko obrazovanje; • Postojanje istraživačkih instituta. 	<ul style="list-style-type: none"> • "Osipanje mozgova" i migracija; • Rastući trend relativno visoke nezaposlenosti u ruralnim područjima; • Niska primanja i standard života većine stanovništva; • Mala mobilnost radne snage; • Akademsko i poslovno okruženje nedovoljno povezani; • Nedostatak modernih usluga za stručno usavršavanje i obrazovanje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Povećana pozornost ka programirana obrazovanja i obuke prilagođenim tržištu rada, stvaranje jake veze između obrazovanja i gospodarstva; • Povećan broj zaposlenih u privatnom sektoru; • Povećana mobilnost i prilagođavanje radne snage novoj gospodarskoj potražnji.
MOGUĆNOSTI			PRIJETNJE
			<ul style="list-style-type: none"> • Državni i regionalni ljudski resursi i politika rada ne odgovaraju promijenjenim uvjetima ekonomije i tržišta rada; • Spora tranzicija sustava srednjeg obrazovanja povećat će jaz između ponude i potražnje na tržištu rada; • Nedostatak promjena u začaranom krugu siromaštva, smanjenja obrazovanja i slabih prilika za zapošljavanje marginalizira pograničnu oblast i sprečava gospodarski razvitak;

	<ul style="list-style-type: none"> • Bogato kulturno naslijeđe (povijest, arhitektura, tradicija i folklor); • Djelimično razvijena turistička infrastruktura; • Kulturne sličnosti i koherentnost. 	<ul style="list-style-type: none"> • Odsustvo koherentne politike i programa razvitka; • Niska integracija kulturnog naslijeđa u razvitak turističke ponude; • Ograničeno prekogranično iskustvo; • Neučinkovita uporaba kulturnih i rekreativnih kapaciteta; • Nedostatak koordinacije i informativnih centara izvan velikih gradskih centara; • Sezonski turizam. 		<ul style="list-style-type: none"> • Izolacija ukupnog obrazovnog sustava i zatvaranje škola.
<p style="text-align: center;">KULTURA I TURIZAM</p>		<ul style="list-style-type: none"> • Odgovoriti na povećanu potražnju za banjskim i ekološkim turizmom; • Razvitak specijaliziranih turističkih programa usmjerenih ka novim "aktivnim" tipovima odmora; • Uvezane turističke ponude s povezanim proizvodima i marketingom; • Istraživanje turističkih potencijala kulturnih kapaciteta. 	<ul style="list-style-type: none"> • Potencijali globalnog turističkog tržišta; • Globalne klimatske promjene mogu utjecati na turizam; • Nedostatak dovoljnih resursa za kontinuirano održavanje prirodnog, kulturnog i povijesnog naslijeđa; • Povećana društvena uključenost u regiji. 	
<p style="text-align: center;">INSTITUCIONALNI SUSTAV</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dobri bilateralni odnosi i postojanje sporazuma o suradnji; • Iskustvo u provođenju zajedničkih programa; • Tekući proces decentralizacije; • Pravna regulativa vezano uz lokalno samoupravljanje koja je povoljna za prekograničnu suradnju. 	<ul style="list-style-type: none"> • Različite razine reforme uprave; • Ograničeni upravni i apsorpcijski kapaciteti na lokalnoj razini; • Ograničeno partnerstvo u programiranju i provođenju regionalne politike razvitka; • Nedovoljan iznos državnih fondova i financijska autonomija na lokalnoj razini; • Zastarjeli kapaciteti i oprema u sektoru javnih usluga i nedostatak dovoljnih financijskih sredstava. 	<ul style="list-style-type: none"> • Harmonizacija uprave na obje strane kroz provođenje stečevine (acquis); • Razvitak mehanizama za pružanje prekogranične institucionalne pomoći i znanja; • Moguće partnerstvo civilnog društva i javne uprave u procesima odlučivanja i uslugama. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak održivog političkog angažmana na centralnoj i lokalnoj razini; • Različita brzina u procesu pristupanja EU i usvajanju stečevine može dovesti do problema kompatibilnosti; • Veliko mijenjanje zaposlenih u upravi uslijed političkih promjena.

ODJELJAK II. PROGRAMSKA STRATEGIJA

1. Iskustvo s prekograničnim aktivnostima

Ovaj prekogranični program IPA-e najnovija je inicijativa za proširenje strategije EU i za promociju suradnje između zemalja u pograničnim područjima središnje i jugoistočne Europe i susjednih regiona Zajednice te drugih zemalja podnositelja zahtjeva za pristupanje EU iz središnje i jugoistočne Europe.

Od 2007. godine, Instrument za pretpristupnu pomoć, kao jedinstveni instrument u pretpristupnoj fazi, zamjenjuje ranije instrumente: Phare, ISPA, SAPARD, Instrumente za pretpristupnu pomoć Turske i CARDS. Kao Komponente II. IPA-e, svrha prekogranične suradnje jeste priprema država kandidata i potencijalnih država kandidata za buduće upravljanje strukturalnim fondovima EU. Prema tome, ova će se komponenta provoditi kroz Višegodišnji prekogranični program.

Budući da je bila dio Državne zajednice Srbije i Crne Gore, Crna Gora ima ograničeno iskustvo u prekograničnoj suradnji, tj. iskustva s četiri programa, s Bugarskom, Rumunjskom, Mađarskom i Italijom, kao i s transnacionalnim programom CADSES. Bosna i Hercegovina ima ograničeno iskustvo i do sada je uzela sudjelovanja u programu s Italijom i u CADSES-u.

Ovaj programski dokument sukladan gore spomenutim programima EU i državnim strategijama, kako je i spomenuto u Odjeljku 4.

2.1 Stečeno iskustvo

Dosadašnja iskustva s prekograničnom suradnjom u regiji ukazuju na to da je solidna faza priprema najvažnija prije nego što se pokrenu određene aktivnosti. Kako bi prekogranična suradnja bila učinkovita, bitno je da postoje dobro razumijevanje pravila i procedura, adekvatni kapaciteti i funkcionalna upravljačka tijela. Rezultati tematske evaluacije Programa prekogranične suradnje Phare 1999-2003 bit će uzeti u obzir. Iskustvo je pokazalo da preduvjeti za učinkovito provođenje uključuju i sljedeće, osim bliske suradnje između zemalja sudionica na političkoj i operativnoj razini:

- prekograničnu suradnju između resornih ministarstava i učinkovite radne odnose između mjerodavnih organizacija;
- funkcionalna regionalna i lokalna tijela mjerodavna za razvitak, s odgovarajućim osobljem u stabilnom okruženju;
- bliske radne odnose između regionalnih institucija i mjerodavnih izaslanstava Komisije;
- funkcionalnu prekograničnu suradnju između odgovarajućih organizacija mjerodavnih za privatni sektor, kao što su gospodarske komore, udruge poduzeća i NVO.

U razdoblju do 2004. godine interesne strane u BiH sudjelovale su u 17 projekata u okviru programa INTERREG III A dajući uglavnom doprinos „u naturi”. Većina njih je uglavnom samo formalno bila uključena u projekte prekogranične suradnje s vodećim partnerima Talijanima, ali iskustvo koje su stekli u tom razdoblju, te veze koje su uspostavili s partnerima iz Italije predstavljale su dobar temelj za suradnju koja će uslijediti.

Prvo pravo iskustvo u oblasti projekata prekogranične i transnacionalne suradnje stečeno je putem posljednjeg Javnog poziva za podnošenje prijedloga projekata za dva Programa za novo susjedstvo (NNP), u kojima je BiH sudjelovala u razdoblju između 2004. i 2006. godine, a to su bili INTERREG III A Jadran NNP i transnacionalni program INTERREG III B CADSES.

Posljednji Javni poziv za podnošenje prijedloga projekata programa CADSES rezultirao je s dva projekta koja su uključivala partnere iz BiH s financijskim zahtjevom iz regionalnih fondova CARDS 2004-2006, dok je od 93 projekta odobrena u sklopu Jadranskog NNP-a, njih 28 uključivalo partnere iz BiH s takvim zahtjevom. Broj podnesenih projekata dokazuje da je postojalo značajno interesiranje partnera iz BiH za ovakvu vrstu programa. Međutim, razina razumijevanja zahtjeva vezanih uz uvjete iz NNP-a, kvaliteta i opseg projekata koji su sugerirali razinu aktivnosti koje treba realizirati u BiH i dalje je bio nizak.

U pogledu prekogranične suradnje na unutarnjim granicama, budući da su ti programi u svojim početnim fazama, suviše je rano za navođenje stečenih iskustava, ali vrijedi napomenuti da interes, pa čak i određene inicijative za početak suradnje preko granica, zaista postoji na lokalnoj razini. S druge strane, raspodjela relativno velikih grantova, koji su u okviru programa za prekograničnu suradnju IPA-e na raspolaganju, predstavljat će pravi izazov za mnoge interesne strane čiji su financijski kapaciteti i dalje mali.

Crna Gora je do 2006. godine bila dio Državne zajednice sa Srbijom te su sva iskustva stečena u pogledu prekogranične i transnacionalne suradnje vezana uz programe u kojima su sadašnje dvije zemlje sudjelovale kao jedna zemlja. Prvo je iskustvo Crna Gora imala sudjelujući u transnacionalnom programu INTERREG III A Jadran i INTERREG III B CADSES. Posljednji poziv za dostavljanje prijedloga za Jadran NNP donio je 93 odobrena projekta a partneri iz Crne Gore sudjelovali su u 12 tih projekata. Crnogorski su partneri također sudjelovali u programu CADSES u dva projekta koji su financirani iz Regionalnih sredstava CARDS 2004-2006.godine.

Kroz sudjelovanje u tim prvim prekograničnim i transnacionalnim projektima crnogorski partneri dobili su priliku da se više upoznaju s tom vrstom programa i počeli su stjecati znanja i vještine od svojih partnera. Međutim, još uvijek postoje mali kapaciteti krajnjih korisnika za pripremu projekta (posebice u sjevernom dijelu gdje skoro nije bilo nikakvih aktivnosti). Imajući ovo na umu, važno je naglasiti da će biti potrebna specifična obuka potencijalnih podnositelja zahtjeva za ovaj program. Osim toga, važno je također napomenuti da su nekoliko općina i organizacija civilnoga društva koje se nalaze u južnom i središnjem dijelu, bile partneri u provođenju projekata u okviru novog programa. Mada je stečena svijest o ovome pitanju, potrebno je nastaviti sa stvaranjem adekvatnih struktura, intenzivne komunikacije i pružanja informacija kako bi se omogućilo uspostavljanje operativnog i održivog partnerstva. Stoga je vrlo važno pitanje organiziranja obuke za pisanje i provođenje projekata u okviru ovoga programa.

2. Strategija za suradnju

Analiza situacije u programskoj oblasti provedena je putem prikupljanja podataka od mjerodavnih institucija u obje zemlje i uz konzultiranje s glavnim državnim, regionalnim i lokalnim zainteresiranim stranama. Analiza se temeljila na sljedećem:

- Osnovnim podacima koje su dali Zavod za statistiku Bosne i Hercegovine, Državni zavod za statistiku Crne Gore, ministarstva turizma i državne agencije za zapošljavanje, Odjeljenje granične službe i općinske vlasti;
- Podacima i analizi obuhvaćenim postojećim državnim i regionalnim planskim dokumentima;
- Intervjuima s lokalnim stranama obavljenim u obje zemlje tijekom veljače i ožujka 2007. godine. Na temelju jednog ad hoc upitnika obavljena su 72 intervjua u obje zemlje (općinska tijela, poduzetnici, NVO, gospodarske komore, lokalne institucije koje se bave visokim obrazovanjem);

- sugestijama i primjedbama koje su dali članovi Tima za nacrt na radionici održanoj u Podgorici u ožujku 2007. godine i članovi operativnih struktura obje zemlje tijekom sastanka održanog u Sarajevu 13. travnja 2007. godine.

Na početku je provedena zasebna unilateralna SWOT analiza u obje zemlje paralelno. Ove su dvije analize kasnije sjedinjene u jednu objedinjenu SWOT analizu s kojom su se složile operativne strukture. Analiza daje kratak pregled *prednosti, nedostataka, mogućnosti i prijetnji*.

ELEMENTI SWOT ANALIZE	
PREDNOSTI/MOGUĆNOSTI	NEDOSTACI/PRIJETNJE
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jezične i kulturne sličnosti; ▪ Raznolik i dobro očuvan okoliš; ▪ Gospodarska komplementarnost graničnih područja; ▪ Povoljni uvjeti za poljoprivredu; ▪ Rastući broj MSP u trgovini, industriji i uslužnom sektoru; ▪ Značajni potencijali za nove oblike biznisa posebice u turizmu i ruralnom razvitku; ▪ Dobri državni obrazovni sustavi. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Periferna lokacija za transport i logistiku; ▪ Neadekvatna infrastruktura, posebice cestovna mreža i postupanje s kanalizacijom i otpadnim vodama; ▪ Neistraženi potencijali prirodnih resursa; ▪ Trend odlaska i migracije stanovništva; ▪ Nedovoljno razvijena poslovna infrastruktura; ▪ Nedostatak kapitala, ograničena konkurentnost industrije i MSP sektora; ▪ Uporna nezaposlenost; ▪ Nepostojanje koordinacije, usluga informiranja i potpore; ▪ Ograničeni kapaciteti lokalne uprave i njezina propusna moć.

Prema objedinjenoj analizi, napravljeni su *Strategija, prioriteti i mjere* ovoga IPA prekograničnog programa između Bosne i Hercegovine i Crne Gore na temelju objedinjene vizije razvojnih perspektiva, s naglaskom na problemima koje treba riješiti i prilikama koje treba istražiti.

2.1 Sažeti zaključci iz opisa oblasti

Analiza opisuje situaciju u programskoj oblasti, mada se dijelovi opisa mogu primijeniti i na obje zemlje u cjelini. Većina programske oblasti je nenastanjena zbog zemljopisnog položaja i trpi nizak životni standard zbog nisko plaćenih poljoprivrednih djelatnosti i djelatnosti u kojima radi nekvalificirana radna snaga. Njezina industrijska baza je veoma fragmentirana, i osim velike livnice željeza i nekoliko tekstilnih tvornica, najčešće se svodi na preradu hrane, vina i druge djelatnosti vezane uz poljoprivredu. Visoka nezaposlenost dovela je do pokretanja velikog dijela preostale kvalificirane radne snage u gradove i u inozemstvo. Za sobom ostavljaju stare i uglavnom nekvalificirane radnike koji se teško mogu zaposliti bez posebne obuke.

Oblast ima i strukturalne probleme vezano uz transportnu infrastrukturu. Nepostojanje modernih cesta i željeznice koji vežu graničnu oblast s glavnim koridorima doprinosi marginalizaciji područja kao gospodarskog resursa. Postojeći se resursi u oblasti nedovoljno koriste zbog svoje izoliranosti i sporog reagiranja na izazove modernizacije i reorganizacije.

S druge strane, programska oblast je karakteristična po svom homogenom kulturnom miljeu i odsustvu značajnijih jezičnih barijera. To pruža mogućnosti za kontinuiranu suradnju kojom se povećava gospodarska aktivnost, postižu bolji životni standard i zapošljavanje.

Osim toga, prirodni resursi u programskoj oblasti, zasad nedovoljno ispitani, mogu postati temelj za gospodarski razvitak. Blizina moru južnog dijela je posebice privlačna za posjetitelje, a izoliraniji sjeverni dio nudi mogućnosti za više specijalizirane oblike turizma.

Glavni prioritet jeste ubrzanje gospodarskog razvitka programske oblasti stvaranjem mogućnosti za zapošljavanje u relativno kratkom razdoblju (3-5 godina). Važno je iskoristiti potencijale prekogranične suradnje u cilju izgradnje institucionalnih veza i umrežavanja koji bi mobilizirali dostupne regionalne i državne resurse.

2.2. Opći strateški cilj Prekograničnog programa

Dakle, opći strateški cilj Programa prekogranične suradnje je sljedeći:

Opći cilj: Poduprijeti objedinjeni održivi razvitak prekogranične oblasti, njezine gospodarske, kulturne, prirodne i ljudske resurse i potencijale jačanjem kapaciteta ljudskih resursa i spojenom institucionalnom mrežom među lokalnim zajednicama i lokalnim privatnim i državnim akterima.

2.3. Konkretni ciljevi

Strateški okvir za potporu ovom općem cilju sastoji se od tri konkretna cilja:

Konkretni cilj 1: Poduprijeti uspostavljanje zajedničkih akcija i strategija s ciljem zaštite i valoriziranja resursa okoliša u oblasti.

Konkretni cilj 2: Promovirati održivi razvitak pogranične oblasti tako da se stimulira ekonomija i smanji relativna izoliranost.

Konkretni cilj 3: Ponovno uspostaviti prekograničnu suradnju putem jačanja prethodnih prekograničnih gospodarskih i kulturnih kontakata.

Tri konkretna cilja programa izravno su povezani s tri relevantne oblasti intervencije koje su odabrane zajednički kao konačni ciljevi ovoga Programa prekogranične suradnje.

Prva oblast je *okoliš*. Selektivno korištenje prirodnih resursa i promoviranje održivih aktivnosti podržat će korištenje okoliša kao vrijedne i učinkovite alatke za daljnji razvitak.

Druga oblast intervencije je *gospodarstvo*. Intervencije u ovoj oblasti imaju za cilj stvaranje povoljnije poslovne klime, posebice za turizam i poljoprivredu putem unapređenja zajedničkih usluga, transfera znanja i stimuliranja pokretanja novih poslovnih poduhvata.

Treća oblast je *društvena kohezija*. Program ima za cilj povezivanje ljudi, upravnih tijela i drugih lokalnih sudionika radi ubrzanja lokalnog gospodarskog i kulturnog razvitka i uklanjanja formalnih i neformalnih prepreka za prekograničnu suradnju, pomoću zajedničke identifikacije i kreiranja zajedničkih strategija za promociju oblasti.

Program će također uvažavati i sljedeća osnovna načela:

- *Jednake mogućnosti za sve* - povećanje broja mogućnosti za razvitak u korist kategorija ljudi koji imaju ograničen pristup tim mogućnostima: žene, mladi ljudi, ugroženi, manjinske skupine;

- *Održivost okoliša i gospodarstva* - promocija intervencija utemeljena na načelima zaštite okoliša, očuvanju i održivosti, putem njegovanja međusobnih odnosa između ekologije i gospodarstva;
- *Samoodrživost*: promocija operacija s održivim rezultatima. Posebna pozornost bit će posvećena uspostavi jake mreže među lokalnim partnerima i zainteresiranim stranama kako bi se unaprijedile dugoročne koristi.

3. Prioritet i mjere

Prioriteti i mjere definirani u ovom programu prekogranične suradnje organizirani su tako da se poštuje i omogućuje provođenje konkretnih ciljeva. Posebno je identificiran jedan prioritet za intervencije u okviru programa prekogranične suradnje. Prioritet II. usmjeren je ka tehničkoj pomoći, kojom se osigurava učinkovito upravljanje i provođenje programa.

Aktivnosti u okviru programa koncipirane su na bazi SWOT analize (prednosti, nedostaci, mogućnosti, prijetnje) i uzimajući u obzir ograničena financijska sredstva. Sufinanciranje jamči da će se ispoštovati EU načelo dodatnog sudjelovanja.

3.1 Prioritet I.

Potpora stvaranju zajedničkog gospodarsko-društvenog okruženja za ljude, zajednice i gospodarstva programske oblasti

Uzimajući u obzir skalu intervencija i tri konkretna cilja, *Prioritet I.* provest će se putem tri različite mjere. Svaka je od njih posebice usmjerena na određenu oblast gore identificirane intervencije.

3.1.1 Mjera I.1

Inicijative za gospodarski razvitak prekogranične oblasti s naglaskom na turizmu i ruralnom razvitku

Obrazloženje:

Povećanje gospodarskog razvitka programske oblasti zahtijeva, na što ukazuje SWOT, uspostavu koordiniranih aktivnosti koje imaju za cilj suradnju ljudskih resursa u svim sektorima i stvaranje bazičnih mehanizama i kapaciteta kojima se promoviraju investicije i gospodarski razvitak.

Većina intervencija na promicanju gospodarske suradnje bit će vezana uz turizam, poljoprivredni sektor i okoliš s ciljem eksploatacije lokalnih prekograničnih mogućnosti. Osim toga, sve će intervencije utjecati i na potencijale zapošljavanja u privatnom sektoru i mobilnost radne snage. Ovo se mora održati uz povećan kapacitet privatnih i javnih subjekata uključenih u analizu lokalne situacije tijekom izrade novih strategija, te proces odlučivanja.

I konačno, gospodarski razvitak mora se održavati uz pomoć malih investicija kojima se unapređuje postojeća infrastruktura što će imati konkretan utjecaj na usluge, turizam, poslovanje, trgovinu i transport u programskoj oblasti.

Slijedi provizorna lista intervencija koje bi mogle biti obuhvaćene ovom mjerom:

- Stvaranje poslovne mreže i mehanizama prijenosa znanja najviše u turizmu i poljoprivrednom sektoru;
- Razvitak novih turističkih proizvoda/usluga s jasnim prekograničnim identitetom;
- Razvijanje strategija poslovnog informiranja, usluga i pratećih aktivnosti (kao što su baze podataka, internet stranice) namijenjene za poduzetnike koji su aktivni u programskoj oblasti;
- Razvijanje konzultantskih usluga za pokretanje biznisa, poslovno planiranje, tehnologije transfera, patente, certifikate, pravna pitanja, financije i marketinške strategije (primjerice, novi proizvodi, markiranje i kvaliteta);
- Razvijanje odgovarajućih i održivih oblika turizma i poljoprivrede koji koriste okolišu;
- Identifikacija i razvitak alternativnih gospodarskih aktivnosti (ekološka proizvodnja, tradicionalni zanati);
- Kreiranje i održavanje zajedničkih programa obuke putem sesija obuke, konferencija i seminara i pravljenje zajedničkog programa nastave i standarda obuke;
- Unapređenje vještina regionalne radne snage i usluge stjecanja stručne kvalifikacije koja odgovara gospodarskom razvitku granične regije;
- Razvijanje mikroinfrastrukture za modernizaciju i opremanje tržnica, prostora i kapaciteta za osnivanje malog biznisa;
- Umrežavanje MSP i formiranje prekograničnih klastera;
- Razvijanje mikroinfrastrukture za unapređenje pristupa programskoj oblasti;
- Unapređenje javnih komunalnih poduzeća kao potpora sektoru turizma;
- Prijenos znanja i integracija izgradnje institucionalnih kapaciteta uglavnom oko društvenih i gospodarskih pitanja;
- Razvijanje zajedničkih strategija, planova prekograničnog prometa, studija i koncepata kao osnove za velike investicije.

Potencijalni korisnici ove mjere mogli bi biti:

- lokalne vlade i njihove institucije;
- udruge općina;
- agencije za razvitak;
- lokalne organizacije za potporu biznisu;
- kulturne udruge;
- nevladine organizacije;
- javna i privatna tijela koja se bave radnom snagom;
- MSP;
- institucije za stručnu i tehničku obuku.

Mjera će biti provedena putem sheme dodjele bespovratnih sredstava.

3.1.2 Mjera I.2

Razvijanje inicijativa za razvitak okoliša poglavito radi zaštite, promocije i upravljanja prirodnim resursima

Obrazloženje:

Kako je istaknuto u analizi, programska oblast je veoma poznata po bogatoj, raznolikoj i dobro očuvanoj prirodi koja nije još uvijek dovoljno eksploatirana. Cilj je ove mjere održati ujedinjene intervencije za zaštitu prirodnih resursa i unapređenja okoliša radi osiguranja održivog razvitka cijele programske oblasti. Ove će aktivnosti biti usko povezane s razvitkom turizma kao alternativne gospodarske aktivnosti.

Slijedi provizorna lista aktivnosti koje bi mogle biti obuhvaćene ovom mjerom:

- Zajednički istraživački projekti, studije, koncepti i aktivnosti na podizanju svijesti i obuke vezano uz zaštitu, promociju i upravljanje prirodnim resursima;
- Obrazovanje i prijenos znanja u svezi sa zaštitom okoliša;
- Očuvanje i poboljšanje prirodnog i kulturnog naslijeđa;
- Unapređenje zajedničkog upravljanja i kapaciteta potpore za upravljanje vodom i otpadom;
- Razvitak planova sprječavanja zagađenja pogranične oblasti i učinkoviti sustavi praćenja kvalitete zraka, vode i zemljišta;
- Razvitak i povećanje kapaciteta za sprječavanje potencijalnih prirodnih katastrofa (uključujući požare i poplave);
- Planiranje i provođenje politike korištenja izvora obnovljive energije.

Potencijalni korisnici ove mjere mogli bi biti:

- državna tijela/institucije koji djeluju u programskoj oblasti;
- lokalne vlade i njihove institucije;
- agencije za razvitak;
- turističke i kulturne organizacije i udruge;
- organizacije (uključujući i NVO) za zaštitu prirode;
- državna tijela mjerodavna za upravljanje vodama;
- protupožarne službe i službe za hitne intervencije;
- MSP.

Ova će se mjera provoditi putem sheme dodjele nepovratnih sredstava. Tijekom provođenja vodit će se računa da se osigura komplementarnost i izbjegnu preklapanja s drugim programima u čijem financiranju sudjeluje EU.

3.1.3 Mjera I.3

Društvena kohezija i kulturna razmjena putem institucionalnih i izravnih intervencija

Obrazloženje:

Cilj je ove mjere da se zajednice približe kroz dugoročna partnerstva i umrežavanje organizacija civilnoga društva, profesionalnih udruga, lokalnih vlasti i institucija kao što su škole, fakulteti i istraživački centri.

Mjera će doprinijeti stvaranju kontakata na različitim razinama i u različitim sektorima djelovanja i ohrabrit će prekograničnu suradnju na polju gospodarstva, kulture, obrazovanja i sporta.

Slijedi kratka provizorna lista aktivnosti koje bi mogle biti obuhvaćene ovom mjerom:

- akcije za potporu društvenom i kulturnom protoku informacija i komunikacije između zajednica u programskoj oblasti;
- kulturna razmjena među mladim ljudima, umjetnicima, razmjena sportskih aktivnosti, folklorne manifestacije i slične akcije;
- inicijative za obrazovanje i obuku, uključujući širok krug akcija kao što su promocija mobilnosti građana, akademske mreže inovativnih obrazovnih projekata, promocija cjeloživotnog učenja za sve građane;
- promotivne društvene i gospodarske manifestacije kao što su sajmovi i izložbe;

- ostale akcije koje promoviraju uključivanje u društvo, uz razmjenu informacija, zajedničke studije i istraživanja.

Potencijalni korisnici ove mjere mogli bi biti:

- lokalne vlade i njihove institucije;
- agencije za razvitak;
- lokalne organizacije za potporu biznisu;
- kulturne udruge;
- nevladine organizacije;
- državni i privatni subjekti koji se bave radnom snagom;
- škole;
- koledži;
- sveučilišta i institucije za stručnu i tehničku obuku.

Ova će se mjera provoditi putem sheme dodjele nepovratnih sredstava.

Za sve mjere u okviru Prioriteta I, detaljni kriteriji izbora i dodjele bespovratnih sredstava bit će dati u Pozivu za dostavljanje prijedloga - Paket prijava (Vodič za podnositelje prijava). Predviđeno je da pozivi za prijedloge budu pokrenuti u četvrtom kvartalu 2008. godine.

3.2 Prioritet II.

Tehnička pomoć za povećanje administrativnih kapaciteta za upravljanje i provođenje programa prekogranične suradnje

Tri će mjere podržavati komponenta Tehničke pomoći koja će iznositi 10% dodijeljenih finansijskih sredstava. Cilj prioriteta Tehničke pomoći je da osigura učinkovito, efektivno i transparentno upravljanje programom prekogranične suradnje.

Mjera II.1 Vođenje, monitoring i ocjena programa

Tehnička će se pomoć koristiti za potporu rada državnih operativnih struktura (OS) i Zajedničkog nadzornog odbora (JMC), za osiguranje učinkovitog upravljanja i provođenja programa, sudjelovanja na sastancima glede programa; kao i ostale uporabe resursa. Ovo će se postići putem uspostave i rada Zajedničkog tehničkog tajništva (JTS) u Bosni i Hercegovini i ispostave JTS-a u Crnoj Gori (uključujući troškove plaća osoblja, osim državnih službenika). Zajedničko će tehničko tajništvo biti zaduženo za dnevno upravljanje programom i odgovarat će za svoj rad operativnim strukturama i Zajedničkom nadzornom odboru. Zajedničko će tehničko tajništvo, između ostalog, sastavljati Upute za podnositelje za pozive za slanje prijedloga a superviziju će vršiti Zajednički nadzorni odbor.

Indikativan spisak programskih aktivnosti u okviru ove mjere uključuje:

- Potporu operativnim strukturama, Zajedničkom nadzornom odboru, Zajedničkom tehničkom tajništvu i ostalim strukturama (npr. upravnom odboru) uključenim u upravljanje i realizaciju programa
- Uspostavljanje i funkcioniranje Zajedničkog tehničkog tajništva i njegovih ispostava, uključujući troškove naknada za osoblje (osim plaća javnih dužnosnika)
- Troškove sudjelovanja na različitim sastancima u svezi s realizacijom programa

- Administrativne i operativne troškove vezane uz realizaciju programa, uključujući troškove pripreme i praćenja programa, vrednovanja i odabira aktivnosti, organizacije sastanaka nadzornog odbora itd.
- Potporu potencijalnim korisnicima u pripremi prijedloga projekata, te potporu korisnicima u realizaciji projekata i izvješćivanju.

Mjera II. Informiranje i promocija programa

Konkretni cilj ove mjere je da se osigura povećanje svijesti o programu među državnim, regionalnim i lokalnim zajednicama i uopće među stanovništvom programske oblasti. Ona također podržava aktivnosti vezane uz podizanje svijesti na razini zemlje kako bi građani obje zemlje bili obaviješteni o programu. Ona može također obuhvatiti, između ostalog, pripremu, prevođenje i širenje informacija o programu i promotivnog materijala, uključujući i internet stranicu; organizaciju manifestacija; nadzor i ocjenu programa.

Indikativan spisak programskih aktivnosti u okviru ove mjere uključuje:

- Pripremu, prevođenje i širenje informacija i promotivnog materijala vezanog uz program, uključujući internet stranicu o programu
- Organiziranje javnih događanja (konferencija, seminara, radionica itd.)
- Podizanje svijesti i obuka potencijalnih korisnika uključujući i forume za traženje partnera.

Indikativna vremenska dinamika i iznosi za provođenje mjera:

Mjere Prioriteta II. provodit će se putem pojedinačnih izravnih sporazuma o dodjeli bespovratnih sredstava bez poziva za slanje ponuda između svakog od izaslanstava EK i državnih tijela (Kordinatori za prekogranični program ili Operativne strukture) koji će ih potpisati sukladno članku 168.1.(c) Pravila realizacije Financijske uredbe.

U cilju učinkovitog korištenja sredstava za tehničku pomoć, potrebna je bliska koordinacija između državnih tijela (Operativne strukture, kordinatori za prekogranični program) zemalja sudionica. Ista će dinamika biti predviđena za obje zemlje kako bi se osigurala kompatibilnost danih savjeta i ispravna koordinacija vis-a-vis provođenja projekta.

3.3 Izlazni pokazatelji i pokazatelji rezultata:

Kriteriji koji se koriste za izbor pokazatelja su sljedeći:

- Važnost za identificirane prioritete i ciljeve;
- Jasnoća definicija;
- Lako prikupljanje i unošenje u sustav nadzora;
- Kvantifikacija prema postavljenim ciljevima i, gdje to odgovara, postavljene osnovne linije.

3.3.1 Pokazatelji na razini prioriteta

Potpora stvaranju zajedničkog gospodarsko-društvenog okruženja za ljude, zajednice i gospodarstva programske oblasti				
<u>Prioritet 1</u>				
Neposredni rezultat	Projekti razvitka prekogranične suradnje, ustanova i usluga	broj	25	Završno evaluacijsko izvješće (evaluacija prijave); Godišnje izvješće o implementaciji
	Koordinirane aktivnosti koje potiču suradnju ljudskih	broj	200	Izvješća s otvaranja (evaluacija);

	resursa u svim sektorima (npr. prijave za bespovratna sredstva)				Godišnja izvješća o implementaciji
Rezultat	Podignuta svijest o lokalnim prekograničnim potencijalima kroz analize lokalnih situacija tijekom elaboracije projekata	Broj informiranih osoba		5.000	Analiza prijava za bespovratna sredstva
	Aktivnosti obuke/ broj obučanih i informiranih osoba	Broj osoba		500	Godišnja izvješća o implementaciji
	Stvorene mogućnosti za zapošljavanje, sukladno iskazanim interesom	Postotak		12.5%	Izvješća sa otvaranja (evaluacija); Godišnja izvješća o implementaciji
	Dodijeljeni projekti koji se odnose na multidisciplinarnu temu povećani su za 5 % po pozivu: <ul style="list-style-type: none"> • Zaštita i promocija jednakopravnosti spolova; • Zaštita i promocija prava nacionalnih manjina; • Integriranje osoba s fizičkim i mentalnim nedostacima; • Zaštita i promocija dječjih prava; • Zaštita okoliša i prirode; • Sudjelovanje i utjecaj javnosti u procesu donošenja odluka. 	Postotak		25%	Godišnja izvješća o implementaciji
Mjera 1.1: Inicijative za gospodarski razvitak prekogranične oblasti s naglaskom na turizmu i ruralnom razvitku					
Vrsta	Pokazatelj	Mjera		Cilj 2011¹²	Izvor informacija
Output	Osnovni mehanizmi i sredstva promocije investicija i poticanje gospodarskog razvitka (npr. klasteri, inkubatori, mreže itd.)	Broj		6	Godišnja izvješća o implementaciji; JTS-ova periodična izvješća
	Intervencije popravljaju postojeće infrastrukture i uspostavljanje nove, konkretan utjecaj na usluge, turizam, poslove, razmjenu i transport u programskim oblastima	Broj		16	
Rezultat	Iskorištavanje lokalnih prekograničnih mogućnosti u turizmu, okolišu i agrokulturi (kroz gore navedene mehanizme)	Broj		12	
	Organizirane kampanje i izdanja o turističkim potencijalima i ponudama	Broj		20	
	Zajednički integrirani turistički produkti napravljeni	Broj		8	
	Ljudi koji imaju koristi od intervencija i podizanja	Broj		50.000	

¹² 2011 IPA financijska alokacija

	svijesti o aktivnostima iz turizma i ruralnog razvitka				
Mjera 1.2: Razvijanje inicijativa za razvitak okoliša poglavito radi zaštite, promocije i upravljanja prirodnim resursima					
Output	Zajedničke intervencije zaštite prirodnih resursa i poboljšanje upravljanja okolišem	Broj		14	Godišnja izvješća o implementaciji; JTS-ova periodična izvješća
	Projekti podizanja svijesti o zaštiti okoliša, promociji i upravljanju prirodnim resursima	Broj		8	
Rezultat	Inicijative koje osiguravaju da se mjestima velike okolišne vrijednosti upravlja tako da mogu podnijeti pritisak turističkog razvitka bez gubitka vrijednosti	Broj		5	
	Inicijative potpore razvitka zajedničkog upravljanja otpadom (čišćenje i restauracija zagađenih/uništenih mjesta)	Broj		5	
	Organizirane kampanje i izdanja o podizanju svijesti o okolišu	Broj		25	
	Stvaranje alata za zaštitu okoliša na prekograničnom razini	Broj		12	
	Ljudi koji imaju koristi od intervencija i podizanja svijesti o zaštiti okoliša	Broj		200.000	

Mjera 1.3: Društvena kohezija i kulturna razmjena putem institucionalnih i izravnih intervencija					
Output	Inicijative koje potiču kontakte, komunikaciju i suradnju među lokalnim zajednicama i organizacijama lokalnih zajednica	Broj		40	Godišnja izvješća o implementaciji; JTS-ova periodična izvješća
	Zajedničke inicijative podsticanja prekograničnog kulturološkog, turističkog, obrazovnog i socijalnog razvitka i razmjene	Broj		15	
Rezultat	Inicijative izgradnje zajednica	Broj		10	
	Prekogranične mreže kulture, turizma i obrazovanja	Broj		10	
	Broj osoba s izravnom ili neizravnom koristi od gore navedenih aktivnosti	Broj		3.000	
	Stvaranje kontakata na različitim razinama i sektorima aktivnosti, podstičući prekograničnu suradnju u poljima gospodarstva, kulture, obrazovanja i sporta	Broj		2.000	

Prioritet 2				
Tehnička pomoć za povećanje administrativnih kapaciteta za upravljanje i provođenje programa prekogranične suradnje				
Mjera 2.1: Vođenje, praćenje i ocjena programa				
Vrsta	Pokazatelj	Mjera	Cilj 2011	Izvor informacija
Output	Angažirano osoblje JTS-a	Broj	5	Godišnje izvješće o implementaciji Izvešća o praćenju Izvešća o evaluaciji
	Zajedničko tehničko tajništvo održano	Broj	14	
	Objavljeni pozivi za ponude	Broj	3	
	Obuke za potencijalne krajnje korisnike	Broj	10	
	Obuke za evaluatore i procjenjivače	Broj	3	
	Procijenjeni prijedlozi projekata	Broj	200	
	Izvršene posjete na licu mjesta	Broj	50	
	Nacrti izvješća o praćenju	Broj	40	
	Godišnja izvješća o implementaciji	Broj	5	
Rezultat	Službenici stječu sposobnost upravljanja programom i uspješno izvršavaju svoje obveze u JTS i drugim programskim tijelima	Broj	10	Godišnje izvješće o implementaciji Izvešća o praćenju Izvešća o evaluaciji
	Osobe informirane i obučene tijekom Info sesija, PA treninga, traženja partnera itd.	Broj sudionika	1500	
	Povećan broj primljenih prijedloga projekata ¹³	postotak	120%	
	Povećana kvaliteta prijedloga projekata ¹⁴	postotak	120%	
	Apsorpcija sredstava	postotak	95%	

Mjera 2.2: Informiranje i promocija programa				
Vrsta	Pokazatelj	Mjera	Cilj 2011	Izvor informacija
Output	Web stranica programa	Broj	1	Godišnje izvješće o implementaciji Izvešća o praćenju Izvešća o evaluaciji
	Manifestacije u cilju promocije i informiranja	Broj	25	
	Tiskane publikacije	Broj	5	
	Distribuirani informativni materijali	Broj	2000	
Rezultat	Posjetitelji web stranice	Broj	2000	
	Broj objavljenih novinskih	Broj	20	

¹³ Povećanje broja prijedloga projekata u sklopu CfP za alokacije iz IPA 2011 u odnosu na one primljene iz sredstava za 2007.

¹⁴ Povećanje kvalitete prijedloga projekata u sklopu CfP za alokacije iz IPA 2011 u odnosu na one primljene iz sredstava za 2007. (npr. postotak primljenih prijava koje prolaze sve razine evaluacije)

	članaka i TV i radiopriloga			
	Sudionici u manifestacijama glede informiranja i promocije	Broj	0	700

4. Veza s drugim programima

4.1 Programi u BiH

Ovaj je program sukladan osnovnim ciljevima i oblastima djelovanja sljedećih državnih strateških dokumenata Bosne i Hercegovine:

- **Strategija integracije BiH u EU / EU Integration Strategy of BiH** predstavlja temeljni dokument na kojem će biti temeljen cijeli proces pristupa EU. On ukazuje na osnovne ciljeve i pravce djelovanja i obuhvaća skup općih smjernica za rad državnih i entitetskih institucija i ostalih partnera koji su uključeni u proces integracije.
- **IPA Višegodišnji indikativni plan (MIPD) / Multi-annual Indicative Planning Document (MIPD)** predstavlja ključni strateški dokument za potporu Europske komisije BiH u okviru IPA, čiji je osnovni strateški cilj pružanje potpore zemlji u procesu napredovanja od statusa potencijalnog kandidata prema statusu kandidata i dalje sve do članstva u Europskoj uniji. Osnovni prioritet i ciljevi programa prekogranične suradnje su sukladni prioritetima i ciljevima definiranim u okviru komponente prekogranične suradnje relevantnih MIPD-a.
- **Strategija provođenja sustava decentralizirane realizacije u BiH / Strategy for Implementation of the Decentralized Implementation System in BiH** – Cilj danoga dokumenta je pružanje pomoći Odjeljenju za koordiniranje donacija izaslanstva i Ministarstvu financija i trezora u pripremi Mape puta za provođenje sustava decentralizirane realizacije (DIS) u BiH.
- **Srednjoročna strategija razvitka (MTDS) / Medium-term Development Strategy (MTDS)** (pod prijašnjim nazivom Strategija za smanjenje siromaštva) za Bosnu i Hercegovinu je srednjoročni dokument koji pokriva razdoblje od 2004-2007. Strategija je utemeljena na ostvarivanju tri konačna strateška cilja: stvaranje uvjeta za održiv razvitak, smanjenje siromaštva i ubrzanje procesa integracije Bosne u EU. Ova strategija obuhvata veliki broj sektorskih prioriteta i njima srodnih mjera. MTDS će zamijeniti NDP (Državni plan razvitka), za koji se smatra da će biti usvojen početkom 2008. godine.
- **Državni akcijski plan zaštite okoliša (NEAP) / National Environmental Action Plan (NEAP)**, koji je pripremljen zahvaljujući potpori Svjetske banke usporedo u oba entiteta, predstavlja strateški dokument za planiranje održivog razvitka. On obuhvata spisak prioriteta projekata iz oblasti zaštite okoliša. Osim toga, lokalni akcijski planovi zaštite okoliša već su usvojeni.

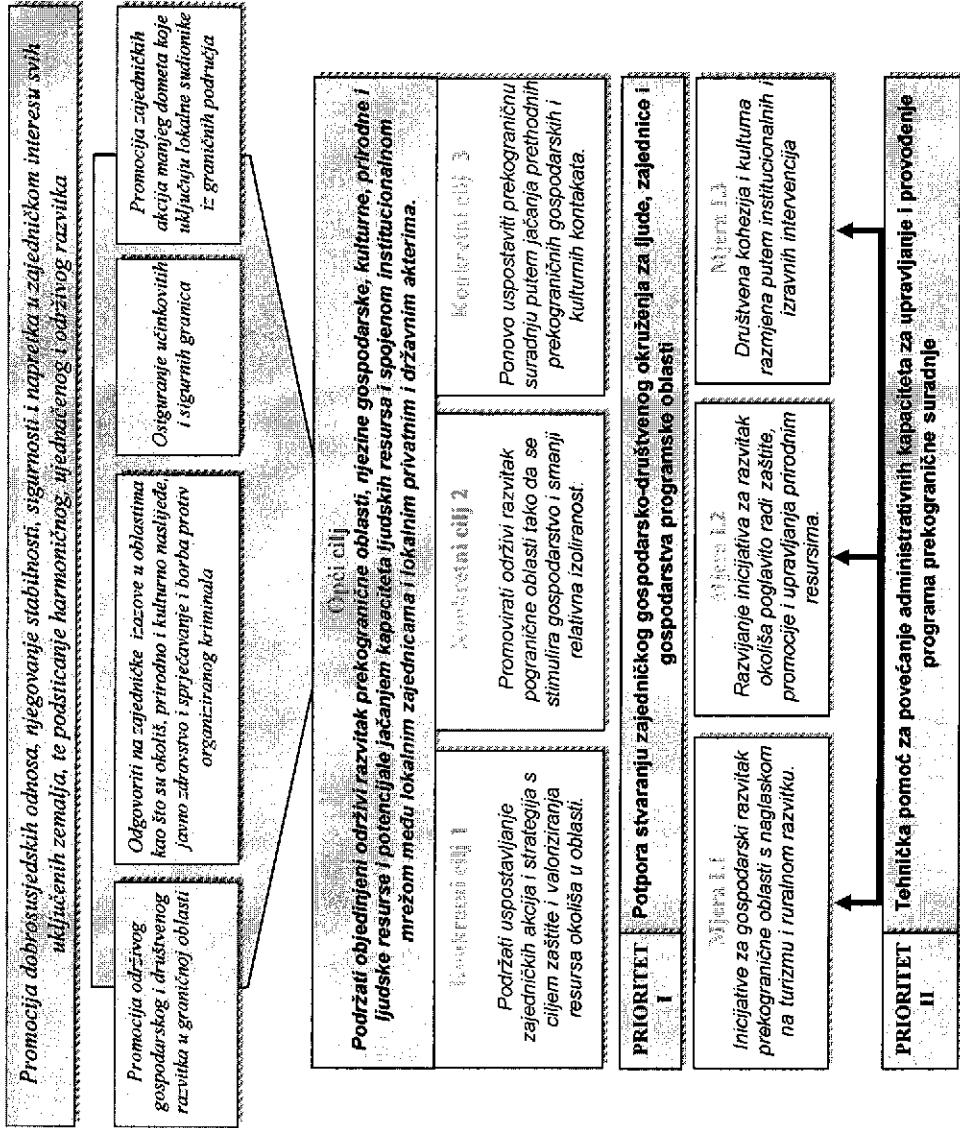
4.2 Programi u Crnoj Gori

Budući da je najnovija neovisna država među zemljama zapadnog Balkana, Crna Gora trenutačno priprema državne programe, strategije i master planove za gospodarski razvitak, zaštitu okoliša, prostorno planiranje i razvitak turizma. Ovaj dokument o prekograničnoj suradnji povezan je sa sljedećim dokumentima:

- Državna strategija za održivi razvitak Crne Gore, sastavljena tako da odgovori na izazove zaštite okoliša i upravljanja prirodnim resursima, gospodarskog i društvenog razvitka;
- Plan gospodarske reforme koji predviđa povezane akcije kojima bi se transformirala privreda Crne Gore;
- Master planovi za upravljanje otpadnim vodama i čvrstim otpadom, u kojima su date smjernice za učinkovitu kontrolu i smanjenje postojeće zagađenosti voda;
- Master plan za razvitak turizma, glavni strateški dokument za turizam kao glavni pokretač razvitka nacionalne ekonomije;
- Prostorni plan za Crnu Goru, još uvijek u verziji nacrtu, kojim se definira korištenje prostora za potrebe planiranog razvitka do 2020. godine.

Osim toga, ovaj će dokument biti u suglasnosti s budućom mapom puta za implementaciju sustava decentraliziranog provođenja i samim njegovim provođenjem.

PRIJEDLOG PRIORITETA I MJERA

ODJELJAK III. FINANCIJSKE ODREDBE

1. Financijski plan za program prekogranične suradnje za razdoblje 2007 – 2011.

PRIORITETI	Bosna i Hercegovina				Crna Gora			
	Financiranje Zajednice	Financiranje države	Ukupno financiranje	Stopa sudjelovanja Zajednice	Financiranje Zajednice	Financiranje države	Ukupno financiranje	Stopa sudjelovanja Zajednice
	(a)	(b)	(c) = (a)+(b)	(d) = (a)/(c)	(a)	(b)	(c) = (a)+(b)	(d) = (a)/(c)
2007								
1 -Gospodarski i društveni razvitak	450.000	79.411	529.411	85%	540.000	95.294	635.294	85%
2 -Tehnička pomoć	50.000	8.824	58.824	85%	60.000	10.588	70.588	85%
UKUPNO	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882	85,00%
2008								
1 -Gospodarski i društveni razvitak	450.000	79.411	529.411	85%	540.000	95.294	635.294	85%
2 -Tehnička pomoć	50.000	8.824	58.824	85%	60.000	10.588	70.588	85%
UKUPNO	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882	85,00%
2009								
1 -Gospodarski i društveni razvitak	450.000	79.411	529.411	85%	540.000	95.294	635.294	85%
2 -Tehnička pomoć	50.000	8.824	58.824	85%	60.000	10.588	70.588	85%
UKUPNO	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882	85,00%
2010								
1 -Gospodarski i društveni razvitak	450.000	79.411	529.411	85%	540.000	95.294	635.294	85%
2 -Tehnička pomoć	50.000	8.824	58.824	85%	60.000	10.588	70.588	85%
UKUPNO	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882	85,00%
2011								
1 -Gospodarski i društveni razvitak	450.000	79.411	529.411	85%	540.000	95.294	635.294	85%
2 -Tehnička pomoć	50.000	8.824	58.824	85%	60.000	10.588	70.588	85%
UKUPNO	500.000	88.235	588.235	85,00%	600.000	105.882	705.882	85,00%
SVEUKUPNO	2.500.000	441.175	2.941.175		3.000.000	529.410	3.529.410	

Doprinos Zajednica je obračunat vezano uz programske izdatke, koji su u okviru programa prekogranične suradnje utemeljeni na ukupnim izdacima, kako je dogovoreno sa zemljama koje sudjeluju u programu i propisano u programu prekogranične suradnje. Sudjelovanje Zajednica na razini prioriteta neće prelaziti gornji limit u iznosu od 85% od programskih troškova. Sufinanciranje u okviru prioriteta bit će osigurano od strane krajnjih korisnika bespovratnih sredstava a to može biti iz javnih i privatnih fondova. Krajnji korisnici granta trebaju sudjelovati s minimalno 15% ukupnih programskih sredstava projekta, kako za investicije tako i za projekte izgradnje institucija. Sufinanciranje u okviru prioriteta II. osigurat će državna tijela.

ODJELJAK IV. ODREDBE REALIZACIJE

Odredbe o realizaciji programa prekogranične suradnje IPA za Bosnu i Hercegovinu i Crnu Goru utvrđene su na temelju Uredbe Komisije (EC) br. 718/2007 (u daljem tekstu: Uredba o realizaciji IPA), koja provodi Uredbu Vijeća (EC) br. 1085/2006 kojom se uspostavlja instrument za pretpristupnu pomoć (IPA).

Sukladno članku 10(2) Uredbe o realizaciji IPA, obje će zemlje upravljati programom prema modelu centraliziranog upravljanja, a Ugovorna tijela bit će odgovarajuća Izaslanstva Europske komisije.

1. Strukture programa

1.1 Organizacijske strukture programa na državnoj razini

Sukladno članku 32(2) Uredbe o realizaciji IPA, državni koordinatori za IPA (NIPAC) u svakoj zemlji imenovali su Koordinatora IPA za komponentu II:

U Bosni i Hercegovini to je **Direkcija za europske integracije**.

U Crnoj Gori to je **Ministarstvo za europske integracije**.

Koordinator IPA za komponentu II, također je i glavna veza između svake zemlje korisnice i Europske komisije za sva pitanja vezana uz sudjelovanje određene zemlje u svim programima u okviru IPA komponente prekogranične suradnje.

1.2 Operativne strukture na razini programa

Provođenje programa prekogranične suradnje odvijat će se putem Operativne strukture (OS) (članak 139. Uredbe o realizaciji IPA) koju će postaviti svaka od zemalja. To su:

Bosna i Hercegovina	Crna Gora
Direkcija za europske integracije Vijeće ministara Trg BiH 1 71000 Sarajevo	Ministarstvo za europske integracije Stanka Dragojevića 2 81000 Podgorica

OS svake zemlje blisko će surađivati u programiranju i provođenju odgovarajućih programa prekogranične suradnje putem formiranja zajedničkih mehanizama suradnje. OS su odgovorne za provođenje tih programa u svojoj zemlji.

Operativne strukture su, između ostalog, odgovorne za sljedeće:

- pripremanje programa prekogranične suradnje sukladno članku 91. Uredbe o realizaciji IPA;
- pripremu amandmana programa za raspravu na Zajedničkom nadzornom odboru (JMC);
- imenovanje svojih predstavnika u Zajednički nadzorni odbor (JMC);
- uspostava Zajedničkog tehničkog tajništva (članak 139.4 Uredbe o realizaciji IPA) i usmjeravanje njegovog rada;
- pripremanje i provođenje strateških odluka Zajedničkog nadzornog odbora, i, po potrebi, uz pomoć Zajedničkog tehničkog tajništva;

- slanje izvješća odgovarajućim koordinatorima IPA za komponentu II. o svim aspektima provođenja programa;
- uz potporu Zajedničkog tehničkog tajništva, uspostava sustava za sakupljanje pouzdanih informacija o realizaciji programa i dostavljanje relevantnih informacija Zajedničkom nadzornom odboru, koordinatoru IPA za komponentu II. i Europskoj komisiji;
- vođenje računa, u suradnji sa Zajedničkim nadzornim odborom, o kvaliteti realizacije programa prekogranične suradnje;
- vođenje računa o tome da korisnici bespovratne pomoći adekvatno osiguraju napredak projekta i financijsko izvješćivanje (praćenje), kao i kvalitetno financijsko upravljanje (kontrolu);
- podnošenje godišnjih i konačnih izvješća državnim koordinatorima IPA i Komisiji o provođenju programa prekogranične suradnje, nakon uvida ostvarenog od strane Zajedničkog nadzornog odbora;
- organiziranje aktivnosti informiranja i promoviranja u svrhu upoznavanja sa mogućnostima koje nudi program prekogranične suradnje, ili davanje zaduženja Zajedničkom tehničkom tajništvu da podrži ili provede ove aktivnosti;
- vršenje nadzora, gdje je potrebno uz pomoć Zajedničkog tehničkog tajništva, prema pokazateljima navedenim u članku 94(1)(d) Uredbe o realizaciji IPA;

1.3 Ugovorna tijela

Izaslanstvo Europske unije imaju svojstvo ugovornog tijela (CA) u obje zemlje.

Bosna i Hercegovina	Crna Gora
Izaslanstvo Europske Unije u Bosni i Hercegovini Skenderija 3a	Izaslanstvo Europske Unije u Crnoj Gori, Podgorica Vuka Karadžića 12
71000 Sarajevo Tel: +387 33 254 731 Fax: +387 33 666 037	81000 Podgorica Tel: +382 (0)20 444 600 Fax: +382 (0)20 444 666

Sukladno članku 140(1) Uredbe o realizaciji IPA, Europska komisija u obje zemlje zadržava ukupnu odgovornost za *ex-ante* ocjenu prijedloga podnijetih po pozivu kao i dodjelu bespovratnih sredstava, tenderski postupak, ugovaranje i plaćanja.

Odgovornosti ugovornog tijela, između ostalog, odnose se na:

- Odobravanje dokumentacije javnog poziva za podnošenje prijedloga projekata;
- Odobravanje sastava zajedničkih upravnih odbora;
- Odobravanje izvješća o evaluaciji i liste projekata;
- Sudjelovanje u radu Zajedničkog nadzornog odbora u svojstvu savjetodavnog tijela;
- Zaključivanje ugovora s korisnicima bespovratnih sredstava, uključujući revizije proračuna (uz potporu odgovarajućih operativnih struktura i JTS).

1.4 Zajednički nadzorni odbor (JMC)

Sukladno članku 142. Uredbe o realizaciji IPA, zemlje korisnice uspostavljaju Zajednički nadzorni odbor u roku od tri mjeseca od dana stupanja na snagu prvog financijskog ugovora koji se odnosi na program.

Zajednički nadzorni odbor je tijelo koje donosi odluke vezano uz program prekogranične suradnje. Odbor se sastoji od predstavnika zemalja sudionica na državnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, uključujući i predstavnike operativnih struktura i društveno-gospodarski zainteresiranih strana u programskoj oblasti. Europska će komisija sudjelovati u radu Zajedničkog nadzornog odbora u savjetodavnom svojstvu.

Zajednički nadzorni odbor sastaje se najmanje dva puta godišnje na inicijativu zemalja sudionica ili Komisije. Sastancima predsjedava predstavnik jedne od zemalja sudionica na osnovi rotiranja.

Na svome prvom sastanku, Zajednički će nadzorni odbor donijeti pravilnik o radu i usvojiti ga kako bi svoju misiju vršio sukladno Uredbi o realizaciji IPA.

Funkcije Zajedničkog nadzornog odbora su, između ostaloga:

- Nadgleda programiranje i učinkovito provođenje programa;
- Razmatra i odobrava kriterije odabira aktivnosti čije će financiranje biti obuhvaćeno programom prekogranične suradnje, te odobrava sve revizije ovih kriterija sukladno programskim potrebama;
- Obavlja periodični pregled napretka usmjerenog prema ispunjavanju specifičnih (i kvantificiranih) ciljeva programa prekogranične suradnje na temelju dokumentacije koju podnesu operativne strukture;
- Analizira rezultate realizacije, naročito u pogledu postizanja ciljeva koji su postavljeni za svaki prioritet i vrednovanja navedena u članku 57(4) i članku 141. Uredbe o realizaciji IPA;
- Analizira godišnja i konačna izvješća o realizaciji prije nego što ih Operativne strukture prosljede mjerodavnim državnim koordinatorima za IPA i Komisiji (*članak 144. Uredbe o realizaciji IPA*);
- Mjerodavan je za odabir aktivnosti. Kada je prikladno (i od slučaja do slučaja), može u tom smislu obavljanje ovih poslova prenijeti na Upravni odbor (koji igra ulogu odbora za procjenu). Člana toga odbora imenuju Operativne strukture. Sastav Upravnog odbora odobrava Izaslanstvo EK;
- Može predlagati revizije ili analize programa prekogranične pomoći koje bi vjerojatno omogućile postizanje ciljeva navedenih u članku 86(2) Uredbe o realizaciji IPA ili dovele do unapređenja njegovog upravljanja, uključujući financijsko upravljanje;
- Razmatra i odobrava sve prijedloge što se odnose na dopunu sadržaja programa prekogranične suradnje;
- Usvaja okvirni plan zadataka Zajedničkog tehničkog tajništva.

1.5 Zajedničko tehničko tajništvo (JTS)

Sukladno članku 139(4) Uredbe o realizaciji IPA, operativne strukture uspostavljaju Zajedničko tehničko tajništvo (JTS) za pružanje potpore operativnim strukturama i Zajedničkom nadzornom odboru prilikom obavljanja dužnosti iz njihove mjerodavnosti. Opis poslova članova Zajedničkog tehničkog tajništva i Poslovnik o njegovom radu bit će utvrđeni zajedno sa operativnim strukturama.

Zajedničkim tehničkim tajništvom zajednički upravljaju obje operativne strukture.

Funkcioniranje JTS i njegove ispostave financirat će se iz proračuna za tehničku pomoć u okviru programa ukoliko se troškovi odnose na zadatke koji se sufinanciraju prema pravilima EU.

Zajedničko tehničko tajništvo je administrativno tijelo i snosi odgovornost za svakodnevnu realizaciju programa i administrativnu organizaciju.

Sjedište Zajedničkog tehničkog tajništva je u **Sarajevu, Bosna i Hercegovina**, a ispostava u **Nikšiću, Crna Gora**. Zajedničko tehničko tajništvo sastoji se od uposlenika sa obje strane granice što osigurava različite, prilagodljive jezične vještine i specifična ciljana prethodna znanja. Ugovore s osobljem zaključuje odgovarajuća Operativna struktura.

Zadaci Zajedničkog tehničkog tajništva i njegove ispostave:

Zajedničko tehničko tajništvo je administrativno tijelo i snosi odgovornost za svakodnevnu realizaciju programa. JTS pruža potporu Zajedničkom nadzornom odboru i operativnim strukturama u provođenju programa i snosi odgovornost za obavljanje sljedećih zadataka:

- Obavlja funkciju tajništva za operativne strukture i Zajednički nadzorni odbor, uključujući pripremanje i slanje dokumentacije za sastanke i zapisnike sa sastanaka (na dva ili više jezika, po potrebi);
- Uspostavlja i redovito održava i ažurira sustav nadzora (unošenje podataka na razini programa i projekta);
- Priprema i dostavlja sve dokumente potrebne za provođenje projekta (opće informacije o programu, opće informacije o projektu, smjernice, kriterije, prijave za prikupljanje ideja za projekte, komplet prijava-smjernice, kriterije za izbor projekata, podobnost, obrasce za izvješća, ugovore);
- Organiziranje programa za info-dane, obuku, linije za pomoć i rubriku pitanja i odgovori (Q&A) na internet stranici radi pomoći potencijalnim podnositeljima prijava u pripremi prijava za projekte;
- Pružanje potpore potencijalnim korisnicima kod pronalaženja partnera i prilikom izrade projekta;
- Upravljanje procesom poziva za podnošenje prijedloga, uključujući prijem i registraciju prijava za projekte, obavljanje početnih procjena (npr. pregled prijavnih dokumenata u smislu kompletnosti i ispunjavanja potrebnih kriterija) i pripremanje dokumentacije za proces evaluacije;
- Osigurava da sva potrebna dokumentacija za ugovaranje stigne u Izaslanstva EK na vrijeme;
- Pripremanje standardiziranih obrazaca prijava za projekte, tabela za ocjenu, ugovaranje, provođenje, nadzor i izvješćivanje, po mogućnosti što više utemeljenih na obrascima i modelima uvrštenim u PRAG;
- Organiziranje i vođenje ad-hoc baze podataka za program, na temelju informacija izravno prikupljenih tijekom procesa poziva za podnošenje prijedloga i informacija koje redovito dostavljaju operativne strukture;

- Provođenje zajedničkih aktivnosti na informiranju i publikaciji u suradnji sa Zajedničkim nadzornim odborom i Operativnim strukturama, uključujući i izradu i održavanje zvanične internet stranice;
- Pripremanje, provođenje i izvješćivanje o posjetima projekata vezano uz praćenje;
- Osigurava ulazne podatke i konačna izvješća o programu prekogranične suradnje;
- Planira svoje aktivnosti sukladno godišnjem planu rada što ga odobrava Zajednički nadzorni odbor.

1.6 Korisnici programa

Definiranje vodećih korisnika i ostalih korisnika

Sukladno članku 96(3) Uredbe o realizaciji IPA, u slučaju da postoji nekoliko konačnih korisnika aktivnosti u svakoj od zemalja obuhvaćenih projektom, one će međusobno odabrati vodećeg korisnika prije podnošenja prijedloga aktivnosti. Vodeći korisnik snosi odgovornosti u pogledu realizacije aktivnosti, koje su propisane u daljem tekstu.

Odgovornosti vodećih korisnika i ostalih korisnika

Odgovornosti vodećih korisnika

Sukladno odredbama članka 96(3) Uredbe o realizaciji IPA, vodeći korisnik snosi sljedeće odgovornosti za onaj dio aktivnosti koji se odvija u dotičnoj državi:

- Uređuje uvjete odnosa s konačnim korisnicima obuhvaćenim dijelom aktivnosti koje se odvijaju u dotičnoj zemlji sporazumom koji, *inter alia*, sadrži odredbe koje jamče pravilno financijsko upravljanje financijskim sredstvima doznačenim za danu aktivnost, uključujući odredbe za pokrivanje iznosa koji nisu na vrijeme uplaćeni;
- Snosi odgovornost za osiguravanje realizacije onog dijela aktivnosti koji se odvija u dotičnoj državi;
- Snosi odgovornost za prebacivanje dijela sredstava Zajednice konačnim korisnicima obuhvaćenim dijelom aktivnosti koje se odvijaju u dotičnoj državi;
- Osigurava da su izvršena plaćanja za troškove iskazane od strane konačnih korisnika obuhvaćenih dijelom aktivnosti koje se odvijaju u dotičnoj državi, u cilju realizacije aktivnosti, te da navedeni troškovi odgovaraju aktivnostima ugovorenim između konačnih korisnika obuhvaćenih aktivnostima.

Vodeći korisnici iz zemalja obuhvaćenih programom osiguravaju održavanje međusobne tijesne suradnje tijekom realizacije aktivnosti.

Odgovornosti ostalih korisnika

Svaki korisnik obuhvaćen aktivnostima:

- Sudjeluje u aktivnostima;
- Snosi odgovornost za realizaciju aktivnosti pod njegovom mjerodavnošću sukladno projektnom planu i ugovoru koji potpisuje s vodećim korisnikom;
- Surađuje s ostalim partnerskim korisnicima u realizaciji aktivnosti, izvješćivanju u svrhe praćenja;
- Dostavlja tražene informacije na reviziju mjerodavnim revizorskim tijelima;
- Preuzima odgovornost u slučaju nepravilnosti u svezi s prijavljenim troškovima, uključujući eventualni povrat sredstava Komisiji;

- Snosi odgovornost za mjere informiranja i obavještanja javnosti.

Funkcionalni vodeći partner

U slučaju zajedničkih projekata (u kojima su vodeći korisnici s obje strane obuhvaćeni programom i zasebno angažirani od strane ugovornih tijela BiH i Crne Gore), 2 vodeća korisnika odabrat će međusobno funkcionalnog vodećeg partnera, prije podnošenja prijedloga projekta.

Funkcionalni vodeći partner:

- Snosi odgovornost za sveukupno koordiniranje projektnih aktivnosti s obje strane granice;
- Snosi odgovornost za organiziranje zajedničkih sastanaka projektnih partnera;
- Snosi odgovornost za slanje izvješća JTS-u koji se odnose na sveukupni napredak zajedničkog projekta.

2. Pravila realizacije

2.1 Osnovna pravila realizacije

Iz Programa prekogranične suradnje financirat će se zajednički izabrane aktivnosti od strane zemalja sudionica putem jednog poziva za podnošenje prijedloga koji bi obuhvatili cijelu programsku oblast.

Izabrane aktivnosti obuhvataju krajnje korisnike iz obje zemlje koji će surađivati na najmanje jedan od sljedećih načina: zajednički razvitak, zajednička realizacija, zajedničko zapošljavanje osoblja i zajedničko financiranje (članak 95. Uredbe o realizaciji IPA).

Za izbor projekata mjerodavan je Zajednički nadzorni odbor.

Ugovorno tijelo snosi odgovornost za izdavanje ugovora o bespovratnim sredstvima kao i za ex-ante kontrole procesa dodjele sredstava.

2.2 Pozivi za podnošenje prijedloga projekata

Procedure dodjele bespovratnih sredstava suglasne su s odredbama Uredbe o realizaciji IPA-e (npr. članci 95., 96., 140., 145. itd).

Ako je moguće, primjenjivat će se PRAG procedure i standardni obrasci i modeli osim u slučaju da odredbe Uredbe o realizaciji IPA-e i/ili zajednička priroda poziva nalažu prilagođavanje.

a) Priprema paketa dokumentacije za prijave

1. JTS, pod nadzorom JMC-a, sačinjava jedinstven poziv za podnošenje prijedloga projekata, smjernice za podnositelje i obrazac prijave, te ostale dokumente vezano uz realizaciju programa bespovratnih sredstava, obrazlažući pravila koja se odnose na podobnost kandidata i partnera, vrste aktivnosti i troškova, koji su podobni za financiranje i kriterije procjene, pridržavajući se što je moguće striktnije obrazaca ponuđenih u PRAG-u;
2. Obrazac prijave trebao bi se odnositi na obje strane projekta (na stranu granice Bosne i Hercegovine i Crne Gore, tj. univerzalna prijava), ali s jasnim

razdvajanjem aktivnosti i troškova koji se odnose na svaku pojedinačnu stranu granice. Elementi sadržani u paketu dokumentacije za prijavu (kriteriji podobnosti i procjene itd.) moraju se strogo pridržavati relevantnog financijskog ugovora;

3. Nacrt jedinstvenog poziva za podnošenje prijedloga projekata odobrava JMC, a Operativne strukture podnose poziv, smjernice za podnositelje i njegove anekse mjerodavnom Izaslanstvu EK radi davanja suglasnosti;

b) Objavljivanje jedinstvenog poziva za podnošenje prijedloga projekata

4. Operativne strukture, uz potporu JTS-a, poduzimaju sve neophodne mjere da osiguraju da pozivi za podnošenje prijedloga projekata, objavljeni na državnoj i regionalnoj razini, dopru do ciljnih skupina sukladno uvjetima Praktičnog vodiča. Paket dokumentacije za prijavu ustupa se preko internet stranice programa i internet stranica Izaslanstava EK (ugovornih tijela), te u tiskanoj verziji;
5. JTS je mjerodavan za informativnu kampanju i odgovaranje na pitanja potencijalnih kandidata. JTS daje savjete potencijalnim kandidatima koji se prijavljuju na projekte u cilju pravilnog razumijevanja i formuliranja obrazaca prijave;
6. Usluga 'pitanja i odgovori' (Q&A) trebala bi biti na raspolaganju na internet stranici programa i stranicama Izaslanstava Europske komisije.

2.3 Odabir projekata nakon poziva za podnošenje prijedloga projekata

Kao što je navedeno u Uredbi o realizaciji IPA-e, podneseni prijedlozi projekata prolaze kroz jedinstveni proces odabira. Procedura procjene projekata treba se odvijati sukladno pravilima PRAG (poglavlje 6.4), čije je prilagođavanje utvrđeno Uredbom o realizaciji IPA-e (npr. članak 140. o ulozi Komisije u aktivnostima odabira)¹.

Zajednički upravni odbor, imenovan od strane JMC-a, vrši procjenu projekata na temelju kriterija koji su navedeni u paketu dokumentacije za prijavu i pravi rang listu sukladno PRAG pravilima. Na temelju toga, Zajednički nadzorni odbor donosi konačnu odluku o projektima za koje se ugovornim tijelima daje preporuka za financiranje (Izaslanstvima EK u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori).

Glavne faze procedure trebaju biti kao u nastavku:

- JTS prima i evidentira sve prijedloge projekata;
- JMC je odgovoran za procjenu prijedloga projekata sukladno kriterijima izbora. Međutim, kada smatra da to odgovara, može odrediti Zajednički upravni odbor za procjenu administrativne suglasnosti, podobnosti i procjene tehničke i financijske kvalitete prijedloga;
- Imenovanje članova upravnog odbora vrši se isključivo na temelju posjedovanja stručnih i profesionalnih kompetencija iz relevantne oblasti. Izaslanstva EK odobravaju sastav Zajedničkog upravnog odbora. EK Izaslanstvo (Ugovorno tijelo) može imenovati promatrača koji sudjeluje u postupku;
- Obje operativne strukture mogu predložiti isti broj vanjskih ocjenjivača koji će se financirati iz odgovarajućih sredstava tehničke pomoći;
- Upravni odbor vrši ocjenu projekata prema uvjetima i kriterijima navedenim u pozivu za podnošenje prijedloga projekata – paketu dokumentacije za prijavu i sukladno procedurama PRAG-a;

¹ Uredba o realizaciji IPA-e, *inter alia*, omogućuje određeni stupanj decentralizacije prilikom procesa procjene i odabira, i to u zemljama korisnicama u kojima se fondovima IPA-e upravlja primjenom centraliziranog pristupa (npr. tamo gdje odbor za procjenu imenuju državna tijela koja sudjeluju u radu JMC, a ne Komisija, to jest, ugovorno tijelo).

- JMC od Upravnog odbora preuzima izvješće o procjeni i rang listu projekata i glasuje o prihvatanju predložene rang liste. Članovi Upravnog odbora nazoče sastanku JMC kako bi izložili proceduru procjene. JMC ima mogućnost:
  - Prihvatiti izvješće o procjeni i dati preporuku ugovornim tijelima da sklope ugovor za odabrane projekte;
  - Zahtijeva jedan krug ponovne analize prijedloga projekata ako se njezini članovi većinskim glasovanjem odluče za takvu proceduru i pod uvjetom da postoji jasno definiran tehnički razlog, koji utječe na kvalitetu izvješća o procjeni, tj. nije jasno na koji je način izvršena procjena i rangiranje projekata;
  - Odbaci izvješće o procjeni i listu projekata, ako postoji opravdan razlog za sumnju u objektivnost ili kvalifikacije Upravnog odbora;
  - JMC nema pravo, ni pod kojim uvjetima, mijenjati rezultate bodovanja Upravnoga odbora ili preporuke, niti smije prepravljati tabele za procjenu koje popune ocjenjivači.
- Izaslanstva EK (Ugovorna tijela) odobravaju izvješće o procjeni i završnu listu odabranih projekata. Ako bude potrebno, Izaslanstva EK mogu zatražiti objašnjenja od JMC-a;
- JTS pismenim putem obavještava svakog kandidata o rezultatima procesa odabira;
- Izaslanstva EK u svakoj zemlji prosljeđuju ugovor o bespovratnim sredstvima odgovarajućim glavnim korisnicima za svaki odabrani projekt.

3. Informiranje, publicitet i konzultiranje

Zemlje korisnice i državni koordinatori IPA-e ustupaju informacije i promoviraju programe i aktivnosti, po potrebi uz potporu Zajedničkog tehničkog tajništva.

Sukladno članku 90. Uredbe (EC, Euratom) br. 1605/2002, Komisija objavljuje relevantne informacije o ugovorima. Komisija objavljuje rezultate tenderske procedure u Službenom listu Europske unije, na internet stranici EuropeAida te u drugim odgovarajućim sredstvima javnog informiranja, sukladno važećim procedurama ugovaranja vanjskih aktivnosti Zajednice.

Mjere informiranja i promoviranja izlažu se u formi plana komunikacije, pri čemu mjerodavne operativne strukture snose odgovornost za njegovu realizaciju. Zajedničko tehničko tajništvo prezentira takav detaljni plan informiranja i promoviranja u strukturiranom obliku Zajedničkom nadzornom odboru (pogledati daljnji tekst), uz jasno utvrđivanje ciljeva i ciljnih skupina, sadržaja i strategije mjera, te indikativnog proračuna čija se sredstva osiguravaju iz proračuna tehničke pomoći programa prekogranične suradnje.

Konkretna mjera informiranja i promoviranja uglavnom su usmjerene na:

- Osiguravanje šire rasprostranjenosti prekograničnog programa (prevedenog na jezik zemlje) među interesnim skupinama i potencijalnim korisnicima;
- Izradu promotivnog materijala, organiziranje seminara i konferencija, saopćenja za medije i održavanje internet stranice programa u cilju podizanja svijesti, interesa i ohrabriranja sudjelovanja;
- Omogućavanje što je moguće većeg publiciteta za pozive za podnošenje prijedloga projekata;
- Objavljivanje liste konačnih korisnika.

JTS u suradnji s JMC razvija ukupnu strategiju za informiranje i publicitet za provođenje programa i stvara čitav sustav odnosa s javnošću vezano uz program:

- razvija i održava internet stranicu;
- održava potrebne odnose s javnošću i medijima;
- pravi informativne i promotivne materijale;

- organizira zajedničke seminare i konferencije vezano uz razvijanje projekta;
- uključuje predstavnike Europske komisije u informiranje i publicitet;
- imenuje odgovornu osobu za informiranje i publicitet.

4. Financijsko upravljanje

Doprinos Europske komisije neće prelaziti 85% prihvatljivih troškova i neće biti manji od 50% prihvatljivih troškova aktivnosti. Nacionalno sufinanciranje iznositi će najmanje 15% a najviše 50% ukupnih prihvatljivih troškova aktivnosti.

U sklopu centraliziranog upravljanja, Europska komisija u potpunosti obavlja funkcije provođenja tenderske procedure, dodjele ugovora i plaćanja, na temelju dokumentacije koju dostave korisnici, i sukladno pravilima dodjele ugovora i nabava utvrđenih Praktičnim vodičem EK za dodjele ugovora (PRAG).

Zajednički nadzorni odbor osigurava funkcioniranje pouzdanog kompjutoriziranog računovodstva; zatim nadgledanja i financijskog izvješćivanja, kako bi se revizorima omogućilo adekvatno praćenje.

Europska komisija i državna revizorska tijela imaju pravo provođenja revizije programa prekogranične suradnje.

5. Praćenje i vrednovanje programa

5.1 Praćenje na razini projekta

5.1.1. Ugovorne obveze

Vodeći korisnici dostavljaju narativna i financijska tekuća i završna izvješća mjerodavnim ugovornim tijelima sukladno standardnim uvjetima njihovih ugovora o dodjeli bespovratnih sredstava.

5.1.2. Prekogranično izvješćivanje na razini projekta

Osim toga, gdje je to relevantno, Funkcionalni vodeći partner projekta Zajedničkom tehničkom tajništvu podnosi izvješća o tijeku projekta, dajući pregled projektnih aktivnosti i dostignuća s obje strane granice i njihove koordinacije sukladno pokazateljima utvrđenim zajedničkim prijedlogom projekta.

5.2 Praćenje programa

Na temelju prikupljenih izvješća o tijeku projekta, Zajedničko tehničko tajništvo sačinjava zajedničko izvješće o realizaciji i podnosi ga na uvid Zajedničkom nadzornom odboru.

Operativne strukture zemalja korisnica Komisiji i mjerodavnim državnim koordinatorima IPA-e dostavljaju godišnje izvješće i konačno izvješće o realizaciji prekograničnog programa nakon što ih analizira Zajednički nadzorni odbor.

Godišnje se izvješće podnosi do 30. lipnja svake godine, a prvi put druge godine nakon usvajanja prekograničnog programa.

Konačno se izvješće podnosi najkasnije 6 mjeseci nakon okončanja prekograničnog programa.

Sadržaj će izvješća biti sukladan uvjetima članka 144. Uredbe o realizaciji IPA-e.

5.3 Vrednovanje programa

Vrednovanje se odvija sukladno članku 141. Uredbe o realizaciji IPA-e. Cilj vrednovanja je poboljšanje kvalitete, djelotvornosti i dosljednosti pomoći iz fondova Zajednice, te strategije i realizacije prekograničnog programa, pri tom uzimajući u obzir ciljeve održivog razvitka i relevantnu pravnu regulativu Zajednice u pogledu utjecaja na okoliš.

Ex-ante procjena nije provedena sukladno odredbama članka 141. u smislu poštivanja načela proporcionalnosti.

Tijekom razdoblja programiranja, zemlje obuhvaćene programom i/ili Europska komisija provode vrednovanje u pogledu praćenja prekograničnog programa naročito u slučajevima u kojima navedeno praćenje ukazuje na značajno odstupanje od prvobitno utvrđenih ciljeva ili ako postoje prijedlozi za reviziju prekograničnog programa. Rezultati se šalju Zajedničkom nadzornom odboru prekograničnog programa i Komisiji.

Procjene vrše stručnjaci ili tijela, interni ili eksterni. Rezultati se objavljuju sukladno važećim pravilima o pristupu dokumentima. Procjene se financiraju iz proračuna tehničke pomoći programa.

Potvrđujem da ovaj prijevod potpuno odgovara izvorniku sastavljenom na engleskom jeziku.

Broj dnevnika: 235; Mjesto: Sarajevo

Datum: 13.7.2012. godine

ADISA MUJIĆ

Stalni sudski tumač za engleski jezik